

que adhuc animæ partes occupari a peccato. Con-
cesso enim (ut sæpius demonstratum est) gratiam
indesinenter operari, sicut oculum in corpore ;
cum eo tamen nihilominus est verum, simul cum
ea subesse pariter malitiam, latenter mentem fal-
lentem. Qui ergo haud satis novit discernere, quasi
magnum quid jam sit assecutus, magnum aliquid de
se ipso opinatur ; et quasi ultima purgatione ad
pulum excoctus sit, inflatur. Sed multum a vero
abest hæc ejus vanissima persuasio. Ut enim præ-
cedens sermo monstravit, ars hæc est Satanæ, quo-
dam tempore de industria se abscondere, ac, quasi
recessisset, intermittere operari quæ solebat ; hoc
spectantis, ut arrogantem sui fiduciam parum
cautis spiritualibus ingeneret. Verumenimvero
qui plantat vineam, haud statim vindemiat ejus
fructum. Neque qui semen in terram jactit, fru-
mentum eodem tempore in horrea convehit. Quid
ergo ? an recens natus infans perfectæ subito in-
crementum adipiscitur ætatis ? Respice in Jesum.
Ex quanta gloria Filius Dei et Deus cum esset Chri-
stus, in quot qualesque perpassiones, ignominiam
et crucem descenderit ; et rursus propter illam
ipsam ejus humiliationem superexaltatus idem
fuerit, adeo ut sedeat ad Patris dexteram. At malus serpens subseminata primo suo susurro in Adam
animo cupiditate divinitatis, in quantam ipsum dejecit ignominiam, illius superbissimi justa punitione
desiderii. Hæc igitur ipse reputans, consule tibi, constituens quantum potes in securo res tuas ; et
stude semper humiliare tuum cor, et illud habere contritum.

Α τὴν διάνοιαν. Ὁ τοίνυν μὴ διακρίνειν εἰδώς, ὡς μέγα
τι κατειληφώς ἤδη, μέγα τε περὶ ἑαυτοῦ οἴεται, καὶ
ὡς τὴν ἐσχάτην κάθαρσιν συνεσχληκώς τετόφωται·
ἔχειν δὲ τὴν ἀλήθειαν συνηγοροῦσαν αὐτῷ, πολλοῦ
γε καὶ δεῖ. Ὡς γὰρ ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, τέχνη
τῷ Σατανᾷ καὶ αὐτῇ· κατὰ τινὰς χρόνους ἐκόντα
παραχωρεῖν, καὶ τὰ εἰωθότα μὴ ἐνεργεῖν, κατὰ
σκοπὸν, τοῦ οἴησιν τελειότητος τοῖς ἀσκουμένοις
ὑποθαλεῖν· ἀλλὰ μὴ ὁ φυτεύων ἀμπελῶνα παραπόδας
λαμβάνη καὶ τὸν καρπὸν· ἢ ὁ σπείρων τὰ σπέρματα
ἐν τῇ γῆ καὶ τὴν συγκομιδὴν εὐθὺς ἐποιήσατο. Τί
δέ ; τὸ ἀρτιγενὲς παιδίον ἤψατο παραχρῆμα τῆς τε-
λειότητος ; Ἀπόβλεψον εἰς τὸν Ἰησοῦν· ἐκ ποίας
δόξης Υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς ὢν ὁ Χριστὸς, εἰς οἷα
πάθη, καὶ ἀτιμίαν, καὶ σταυρὸν κατέβη· καὶ πάλιν
ὅπως διὰ ταύτην αὐτοῦ τὴν ταπεινώσιν ὑπερήρθη,
καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐκάθισεν. Ὁ δὲ γε πονηρὸς
ἄφρις ἐκ πρώτης τῷ Ἀδὰμ ὑποσπείρας θεότητος ἐπι-
θυμίαν, εἰς οἷαν αὐτὸν κατήγαγεν ἀτιμίαν διὰ ταύτης
δὴ τῆς οἴησεως. Ταῦτα τοίνυν αὐτὸς ἐννοῶν ἀσφάλιζε
σεαυτὸν ὅση δύναμις, καὶ σπούδαζε ταπεινοῦν ἀεὶ
τὴν καρδίαν, καὶ συντετριμμένην ἔχειν.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΝΟΟΣ

ΛΟΓΟΣ.

MACARII MAGNI

DE LIBERTATE MENTIS

LIBER.

209 I. Cum audieris descendisse Christum in in-
feros, et detentas illic animas liberasse, non longe
distare illa ab his, quæ nunc gerentur, puta. Co-
gita mihi sepulcrum esse cor. Ibi cogitationes et
mentes defossas gravi teneri comprehensas caligine.
Venit igitur Dominus ad animas in inferis ipsum
clamore magno invocantes, in profundum videlicet
cordis advenit ; et ibi morti imperans. Dimitte,
ait, clausas isthic animas, me qui possum eas
liberare, ut id faciam orantes. Deinde gravem
lapidem removens superpositum animæ, tumulum
aperit, et quæ vere erat mortua, resuscitat : quæ-

Α'. Ὅταν ἀκούσης, ὅτι κατελθὼν ὁ Χριστὸς εἰς
ᾄδου, τὰς κατόχους ἐκεῖ ψυχὰς ἀνεβρύσατο, μὴ
μακρὰν εἶναι ταῦτα καὶ τῶν νῦν τελουμένων νόμιζε.
Οἶου μοι γὰρ μνημεῖον εἶναι τὴν καρδίαν· κακεῖ τοὺς
λογισμοὺς καὶ τὸν νοῦν καταρύχθαι βαρεῖ σκότει
κατειλημμένους. Ἐρχεται τοιγαροῦν ὁ Κύριος εἰς τὰς
ἐν ᾄδον ἐπιδομένας αὐτὸν ψυχὰς, εἰς τὸ βάθος δη-
λαδὴ τῆς καρδίας, κακεῖ τῷ θανάτῳ ἐγκλεισόμενος·
Ἀνάπεμπε, λέγει, τὰς ἐγκ [εκ] λεισμένας ψυχὰς, τὰς
ἐμὲ τὸν βύσασθαι δυνάμενον ἐκζητούσας. Εἶτα τὸν βα-
ρὸν λίθον διάρας τὸν τῇ ψυχῇ ἐπικείμενον, τὸν τε τάφον
ἀνοίγει, καὶ τὸν ἐν ἀληθείᾳ νεκρὸν ἀνιστᾷ, καὶ τῆς

ἀφεγγοῦς φυλακῆς τὴν ἐγκεκλεισμένην ψυχὴν ἀ-
αλλάττει.

Β'. Συμβαίνει, φησὶ, πολλάκις διαλέγεσθαι σοι
καθ' ὑποβολὴν ἐν καρδίᾳ τὸν Σατανᾶν, καὶ, Σύνες
ὅσα εἴργαται πονηρὰ, λέγειν· ἀναπέπλησται σοι ἀνο-
μιῶν ἡ ψυχὴ, βεβάρησαι πολλαῖς καὶ χαλεπωτάταις
ἁμαρτίαις. Μὴ λανθανέτω γοῦν σε τοῦτο ποιῶν, καὶ
προσχήματι ταπεινώσεως εἰς ἀπόγνωσιν συνωθῶν.
'Αφ' οὗ γὰρ διὰ τῆς παραβάσεως εἰσέφρησεν ἡ κακία,
πάροδον ἔσχε διαλέγεσθαι καθεκάστην τρόπον τινὰ
τῇ ψυχῇ ὡς ἄνθρωπον ἄνθρώπων, καὶ ὑποτιθέναι
τὰ ἄτοπα. Ἀπόκρισαι τοιγαρῶν αὐτῷ σύ. 'Αλλ'
ἔχω τὰς τοῦ Θεοῦ διαβεβαιώσεις ἐγγράφους· Οὐ
βούλομαι, λέγοντος, τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ,
ὡς τὸ ἐπιστρέψαι διὰ μετανοίας καὶ ζῆν αὐτόν. Τί
γὰρ ἐβούλετο αὐτῷ ἡ κάθοδος, εἴ γε μὴ τοὺς ἁμαρ-
τωλοὺς σώσει, καὶ τοὺς ἐν σκότει φωτίσει, καὶ
ζωοποιήσει τοὺς τεθανατωμένους;

Γ'. Ὡσπερ ἡ ἐναντία δύναμις, οὕτω δὴ καὶ ἡ θεία
χάρις προτρεπτικῇ, οὐκ ἀναγκαστικῇ δεικνύται οὐ-
σα, ἔν' ὄντως ἡμῖν τὸ ἐλεύθερόν τε καὶ αὐτεξούσιον
περισώζοιτο. Ταύτη τοι καὶ ἐφ' οἷς ὁ ἄνθρωπος
ἐργάζεται κακοῖς πρὸς τοῦ Σατανᾶ ὑπαγόμενος, οὐχ
ὁ Σατανᾶς μᾶλλον, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τὴν τι-
μωρίαν εἰσπράττεται, ὡς μὴ βίᾳ συναλαθεῖς, ἀλλ'
ἰδίῳ θελήματι πεισθεῖς τῇ κακίᾳ. Παραπλησίως δὲ
κάν τῷ ἀγαθῷ· οὐκ ἐπιγράφει τὸ γεγονός ἐαυτῇ,
ἀλλὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ χάρις, καὶ διὰ τοῦτο δόξαν αὐτῷ
περιτίθησιν, ὅτι αὐτὸς ἐαυτῷ τοῦ ἀγαθοῦ γέγονεν
αἴτιος. Οὐδὲ γὰρ ἀναγκαστικῇ δυνάμει, ὡς εἴρηται,
συνδεσμοῦσα αὐτοῦ τὸ θέλημα, ποιεῖ ἄτρεπτον ἡ χά-
ρις· ἀλλὰ καίτοι συνοῦσα, τῷ αὐτεξουσίῳ παρα-
χωρεῖ, ἵνα δῆλον εἴη τὸ τοῦ αὐτοῦ θέλημα, ὅπως ἔχει
πρὸς ἀρετὴν ἢ κακίαν. Κεῖται γὰρ οὐ τῇ φύσει νό-
μος, ἀλλὰ τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς προαιρέσεως, τραπῆναι
δυναμένῳ πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ κακόν.

Δ'. Φυλάττειν δεῖ τὴν ψυχὴν, καὶ ἀναμίλητον συν-
τηρεῖν βεβήλων καὶ πονηρῶν λογισμῶν. Ὡσπερ γὰρ
τὸ σῶμα σώματι συνελθὼν ἐτέρῳ, πρὸς ἀκαθαρσίαν
μιαίνεται· οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ φθείρεται πονηροῖς
συνδοιάζουσα καὶ μικροῖς λογισμοῖς, συνάδουσα τε
αὐτοῖς καὶ συντιθεμένη· οὐχὶ τοῖς τῆς πονηρίας μόν-
ον, ἀλλὰ καὶ ἐκάστης κακίας· οἷον, ἀπιστίας, δόλου,
κενοδοξίας, ὀργῆς, καὶ φθόνου, καὶ ἐριδος. Καὶ τοῦτό
ἐστὶ τὸ καθαίρειν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ
σαρκὸς καὶ πνεύματος. Εἶναι γὰρ οἷου καὶ φθορᾶν
καὶ πορνείαν ἐν τῷ ἀφανεῖ τῆς ψυχῆς, διὰ λογισμῶν
ἀτόπων ἐνεργουμένην· καὶ ὡσπερ τὸν φθειροντα
τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον,
φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός, ὅπερ τὸ σῶμά ἐστιν· οὕτω δὴ
καὶ ὁ φθείρων ψυχὴν τε καὶ νοῦν, τῷ συντίθεσθαι
τοῖς ἀτόποις, τιμωρίας ἐστὶν ὑπεύθυνος. Φυλάττειν
τοιγαροῦν προσήκει καθάπερ τὸ σῶμα ὄρατοῦ ἁμαρ-
τήματος, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν λογισμῶν ἀτόπων, ὅτι
νόμφη Χριστοῦ ἐστὶν. Ἡρμოსάμην γὰρ ὁμᾶς ἐνὶ
ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ·

A que obscura custodia conclusa tenebatur, animam
liberat.

II. Contingit sæpe insusurrare tibi Satanam in au-
rem cordis, et dicere: Scis quot et quanta perpe-
trasti mala? repleta tibi sceleribus est anima; gra-
varis multis et foedissimis peccatis. Non te lateat,
suggerentem talia malum dæmonem id agere, ut
te in desperationem, humilitatis prætextu, contru-
dat. Ex quo enim per transgressionem primam ir-
repsit in hominem malitia, liber aditus diabolo da-
tus est animam quotidie alloquandam, ut homo
hominem, et ad eadem suggerenda absurda. Respon-
de igitur illi tu: *At habeas scriptas asseverationes Dei
aientis: Nolo mortem peccatoris; sed ut convertatur
per pœnitentiam, et vivat*³¹. Quam enim aliam potuit
habere causam descendendi, nisi ut peccatores
salvos laceret, jacentes in tenebris illuminaret, vitæ
redderet mortuos?

III. Ut adversaria potestas, ita et divina gratia
ceu hortatoria, non necessitatem inducens esse os-
tenditur; ut vere nobis libertas, et nostri potens
arbitrium servetur. Inde est, cur eorum, quæ ho-
mo inductus a Satana perpetraverit mala, non a
Satana potius exigantur pœnæ, quam ab homine
ipso; utpote qui non vi adactus, sed propria vo-
luntate persuasus, malitiæ assenserit. Similiter au-
tem et in bono, non ascribit successum sibi, sed
homini gratia, et ei propter hoc gloriam apponit,
quoniam ipse sibi boni causa fuerit. Neque enim
necessitatem inducente vi, ut dictum est, constri-
ctam ipsius voluntatem facit immobilem gratia;
sed, etiam cum præsens adest, libero cedit arbi-
trio; ut manifestetur, quænam sit ejus voluntas;
uti se habeat erga virtutem et malitiam. Posita
quippe lex est, non naturæ, sed sui compoti arbi-
trio, electionis in alterutrum domino, nempe ad
bonum et malum.

IV. Custodire oportet animam, eamque a conver-
satione **210** arcere profanarum malarumque cog-
itationum. Ut enim corpus cum corpore coiens ad
immunditiam polluitur; sic et anima corrumpitur
malis et sordidis copulata cogitationibus, concor-
dansque et assentiens: nec iis solum quæ ad ne-
quitiam et impuritatem, sed et illis quæ ad
quodvis malitiæ impellunt genus: velut, infideli-
tatis, doli, vanæ gloriæ, iræ, invidiæ, rixæ. Et
hoc est: *Mundare nos ipsos ab omni inquinamento
carnis et spiritus*³². Esse enim quamdam puta
et corruptionem et fornicationem in occulto ani-
mæ ab impuris illis cogitationibus perpetrata; et
quemadmodum: *Qui templum Dei violaverit* (juxta
magnum Apostolum) *disperdet illum Deus*³³; quod
Dei templum corpus est; sic qui polluit animam
et mentem, assentiendo pravis, pœnam utique de-
bet. Custodire igitur convenit, sicut a visibili pec-
cato corpus, ita et animam a cogitationibus immun-
dis; quoniam hæc sponsa Christi est: *Despondi*

³¹ Ezech. xlii, 11. ³² II Cor. vii, 1. ³³ I Cor. iii, 17.

*enim vos, ait, uni viro virginem castam exhibere Christo*³⁴. Audi quoque Scripturam dicentem: *Omni custodia serva cor tuum; quia ex ipso vita procedit*³⁵. Et: *Perversas cogitationes separare a Deo*³⁶, rursus disce a divina id docente Scriptura.

V. Rationem exigat a sua unusquisque anima, discernens et explorans, ad quænam afficiatur. Et si haud consonans Dei legibus contigerit videre cor; omni conatu quemadmodum corpus, ita et mentem conservare incorruptam studeat, atque impuris assensum cogitationibus negantem. Si quidem velit juxta promissionem introduci in convictum et choros purarum virginum³⁷. Cohabitatio enim et familiaris conversatio puris omnino et in recti amore fixis promissa est animabus.

VI. Sicut agri proprii diligentissimus colonus novateum prius et ex eo spinas tollit; ac tum demum injicit semina; ita et qui a Deo expectat sementem gratiæ accipere, purgare prius debet animæ suæ agrum; ut semen deinde in eum incidens Spiritus, perfectos et multiplices reddat fructus. Nam ni hoc fiat ante omnia, et nisi mundaverit quis seipsum ab omni inquinamento carnis et spiritus, caro est et sanguis, et longe distat a vita.

VII. Undecunque hostis machinationes astutas, dolos et maleficia, circumspicere oportet. Etenim ut Spiritus sanctus per Paulum: *Fit omnibus omnia, ut omnes salvos faciat*³⁸: sic et spiritui malo in studio est, omnia fieri, ut omnes in interitum propellat. Itaque is cum orantibus simul orare simulat, id spectans, ut ex ipsa oratione sumat ansam decipiendi orantem subjiciatque eidem arrogantem confidentiam; cum jejulantibus jejunal, ut ipsos inanibus decipiat et dementet; Scripturarum habentibus notitiam, similibus dat operam, sub specie scientiæ cupiens eos subvertere. Cum aliqui revelationis lumine beantur, videtur et ipse ejusmodi habere. *Transfigurat enim* (ait Paulus) *se Satanas in angelum lucis*³⁹. Ut opinione fictæ lucis deceptos ad se adducat. Et, ut cuncta ejusmodi semel colligam, mira se artium subtilitate omnia variat, quo similitudine subjugatos, boni specie apparentis in veram alliciat irreparabilemque perniciem: *Consilia, inquit, destruentes et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei*⁴⁰. Vide quousque superbus ille impostor audendi proterviam extendat, ut non dubitet conari eos ipsos dejicere, qui **211** divinum Numen in cognitione veritatis possideant. Ut adeo unumquemque oporteat cor suum omni custodia servare; multamque a Deo prudentiam poscere, ut det nobis deprehendere diabolicæ malignitatis artes. Prætereaque exercitare, ac quasi elaborare mentem ac cogitationes nostras eliminando per spiritualem curam sine intermissione convenit, et ad Dei voluntatem adaptare ipsas; quo non majus nec pretiosus opus est. *Confessio, enim*

καὶ, Πάση φυλακῇ τήρει τὴν καρδίαν, τῆς Γραφῆς ἄκουε λεγούσης· ἐκ γὰρ τούτων ἐξοδοὶ ζωῆς· καὶ, Κκολιούς δὲ λογισμοὺς χωρίζειν ἀπὸ Θεοῦ, καὶ πάλιν τῆς θείας διδασκούσης Γραφῆς μάνθανε.

Ε'. Λόγον ἀπαιτεῖτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἕκαστος ἀνακρίνων καὶ βασιλεύων, τίσι πρόσκειται· καὶ εἰ μὴ συμφωνοῦσαν συμβαίνει τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις τὴν καρδίαν ὄρῃν, πάσῃ δυνάμει καθάπερ τὸ σῶμα, οὕτω δὴ καὶ τὸν νοῦν διατηρεῖν ἄφθορον σπουδαζέτω, καὶ τοῖς πονηροῖς ἀσύνητον λογισμοῖς. Εἴ γε δὴ βούλοιτο κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τὴν καθαρὰν ἐσοικίσασθαι· ἐνοικῆσαι γὰρ καὶ ἐμπεριπατῆσαι ταῖς καθαραῖς πάντως καὶ φιλοκάλοις ψυχαῖς ἐπήγγελται.

Σ'. Ὡς περὶ τῆς ἰδίας γῆς ἐπιμελέστατος γεωργὸς ἀνανεοῖ ταύτην πρότερον, καὶ τὰς ἀκάνθας περιαιρεῖ, εἴθ' οὕτω καταβάλλει τὰ σπέρματα· οὕτω καὶ τὸν παρὰ Θεοῦ προσδοκῶντα τῆς χάριτος σπόρον λαβεῖν, καθαίρειν πρότερον χρῆ τῆς ἑαυτοῦ καρδίας τὴν γῆν, ἵν' ὁ σπόρος πεσὼν τοῦ Πνεύματος ἐντελεῖς καὶ πολλαπλασίους ἀποδῶ τοὺς καρπούς· ὡς εἰ μὴ τοῦτο γένοιτο πρότερον, καὶ καθάρῃ τις ἑαυτὸν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, σὰρξ ἐστὶν ἔτι καὶ αἷμα, καὶ μακρὰν ἀφέστηκε τῆς ζωῆς.

Ζ'. Πανταχόθεν τὰς τοῦ ἐχθροῦ μαγγανείας, τοὺς δόλους τε καὶ τὰς κακουργίας, δξύτατα περισκοπεῖν δεῖ. Καὶ γὰρ ὡς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ Παύλου τὰ πάντα γενέσθαι φησὶν, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ· οὕτω δὴ καὶ τῇ κακίᾳ γίνεσθαι πάντα διὰ σπουδῆς, ὡς τοὺς πάντας παραπέμψῃ τῇ ἀπωλείᾳ· ἀμέλει τοῖς εὐχομένοις ὡς συνευχόμενος ὑποκρίνεται κατὰ σκοπὸν τοῦ προφάσει εὐχῆς ἐμβαλόντα πρὸς οἴησιν ἀπατῆσαι· τοῖς νηστεύουσι συννηστεύειν, αὐτοὺς οἴησαι φενακίσαι βουλόμενος· τοῖς ἔχουσι γινώσιν Γραφῶν ἐπιτηδεύει τὰ ὅμοια, προσχέματι γνώσεως ἐπιποθῶν αὐτοὺς παρακρούσασθαι· τοῖς ἀποκαλύψεων φωτὸς καταξιωθεῖσι, παραπλησίως ἔχειν δοκεῖ. Μετασχηματίζεται γὰρ, φησὶν, ὁ Σατανᾶς εἰς ἄγγελον φωτὸς· ἵνα τῇ δοκῆσῇ τοῦ καταλλήλου φωτὸς ἀπατήσας, εἰς ἑαυτὸν ἐπαγύγεται· καὶ ἀπλῶς οὕτω πρὸς πάντα ποικίλλεται καὶ τοῖς πᾶσιν, ἵνα τῷ ὁμοίῳ χειρούμενος εὐλογοφανεῖ προφάσει προξενῆ τὴν ἀπώλειαν· Λογισμοὺς, φησὶ, καθαίρουντες καὶ πᾶν ὑψωμα ἐπαίρομενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ὅρα μέχρι καὶ τίνων ὁ ἀλαζὼν ἐκτείνει τὸ τόλμημα, τῷ βούλεσθαι καὶ τοὺς ἤδη τὸ Θεῖον κατ' ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔχοντας κατενεγκεῖν. Ὡστε πάση φυλακῇ τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν χρῆ, πολλὴν τε παρὰ Θεοῦ τὴν σύνεσιν αἰτεῖν, ἵνα δῶ ἡμῖν τὰς τῆς κακίας τέχνας φωρῶν. Ἐργάζεσθαι δὲ καὶ ἐκπονεῖν τὸν νοῦν ἐν συνέσει καὶ τοὺς λογισμοὺς προσήκει διηνεκῶς, καὶ πρὸς τοῦ Θεοῦ θέλημα καταρτίζειν αὐτοὺς· οὐκ ἔστι τούτου μεῖζον ἔργον ἢ τιμιώτερον. Ἐξομολόγησις γὰρ, φησὶ, καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ.

ait, *et magnificentia opus ejus*⁴¹.

³⁴ II Cor. xi, 2. ³⁵ Prov. iv, 23. ³⁶ Sap. i, 3. ³⁷ Apoc. x, 22. ³⁸ I Cor. ix, 22. ³⁹ II Cor. xi, 14. ⁴⁰ II. Cor. x, 5. ⁴¹ Psalm. cx, 3.

Π'. Τῆ φιλοθέῳ ψυχῇ, κὰν πάντα τὰ ἀγαθὰ πράξειεν, οὐδὲν ἑαυτῇ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἕκαστα ἐπιγράφει ἔθος. Ταύτη τοι καὶ ὁ Θεὸς παλιν τῇ ὑγιεῖ ταύτης καὶ ὀρθῇ συνέσει καὶ γνώσει προσχῶν, τούναντίον ἐκείνη πάντα λογίζεται· καὶ ὡς αὐτῆς καμουσῆς καὶ παρ' ἑαυτῆς τὸ ὅλον ἐργασαμένης, τὰς ἀντιδόσεις ἐπιμετρεῖ· καίτοι δόξαν αὐτῷ πρὸς κρίσιν ἡμῶν ἐλθεῖν, οὐδὲν πρὸς ἀλήθειαν τῷ ἀνθρώπῳ δίκαιον εὐρεθήσεται· ἐπεὶ καὶ τὰ χρήματα, καὶ τὰ δοκοῦντα πάντα ταυτὶ ἀγαθὰ, δι' ὧν καὶ εὐποιεῖν ἕκαστος δύναται, ἐκείνου εἰσὶ, γῆ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ· αὐτὸ τὸ σῶμα, καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι, ἀνθρώπος κατὰ χάριν ἔχει. Τί τοίνυν αὐτῷ λείπεται ἴδιον, ἐφ' ᾧ τὸ οἴηθῆναι ἢ δικαιωθῆναι κατὰ λόγον ἔξει; πλὴν ἀλλὰ ταύτην ὁ Θεὸς μεγίστην ἐξ ἀνθρώπων δέχεται χάριν, καὶ τοῦτο τῶν προσφερομένων ἐκείνῳ τὸ χαριέστατον, τὸ τὴν ψυχὴν καλῶς ἐπιγνοῦσαν ὅπως ἔχει τὰ ὄντα, πάντα ὅσαπερ ἂν ποιῇ ἀγαθὰ καὶ ὅσα κάμνει διὰ Θεὸν, ὅσα τε συνήσῃ καὶ γινώσκει, αὐτῷ λογίζεσθαι, καὶ αὐτῷ τὸ σύμπαν ἀνατιθέσθαι.

accidit; anima res, uti se vere habent, agnoscat; et quæcunque facit bona, quæcunque propter Deum mala tolerat, quæcunque intelligit et sentit, imputet

Θ'. Ὅσπερ Ἰσραὴλ ἕως μὲν εὐαρέστως εἶχε πρὸς τὸν Δεσπότην, καίτοιγε οὐδέποτε μὲν ὡς ἔχρην· πλὴν ἀλλ' οὐκ ἕως ἐδόκει ὑγιῆ τινὰ ποσῶς πρὸς αὐτὸν ἔχειν τὴν πίστιν, στύλος πυρὸς καὶ νεφέλη αὐτοῦ προηγείτο, θάλασσα δὲ αὐτῷ ὑπεχώρει, καὶ μυρίων ἄλλων ἀπέλαυε θαυμασιῶν· ὁπότε δὲ τῆς πρὸς Θεὸν εὐνοίας ἀφίστατο, τότε καὶ τοῖς ἐχθροῖς παρεδίδοτο, καὶ δουλείαις πικραῖς κατειργάζετο. Οὕτω μοι νόει καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς· ἢ διὰ τῆς χάριτος τὸν Θεὸν ἐπέγνω, καὶ ἀπὸ ῥύπων μὲν ἐκαθάρθη πολλῶν τὸ πρότερον, εἶτα καὶ χαρίτων ἀγία γέγονε, τὴν προσήκουσαν δὲ οὐ φυλάξασα τῷ οὐρανίῳ ἀνδρὶ διὰ τέλους εὐνοίαν, ἐξέπεσε τῆς ζωῆς τῆς μέτοχος ἐγεγόνει. Δυπατὸν γὰρ τῷ ἀντικειμένῳ καὶ τῶν εἰς τὰ τοιαῦτα φθασάντων κατεπαίρεσθαι μέτρα. Ὅστε ἀγωνιστέον ὁπόση δύναμις, καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἐπιμελητέον, μάλιστα τοῖς ὅσοι τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ γεγόνασι μέτοχοι, τοῦτο μὴδὲ μικρὸν ἢ μέγα δι' ὀλιγωρίαν ποιεῖν, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο τοῦ Κυρίου Πνεῦμα λυπεῖν. Ὅσπερ γὰρ Χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ, καθά φησιν ἡ Ἀλήθεια, ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶν μετανοοῦντι· οὕτω καὶ λύπη πάλιν ἐπὶ μιᾷ ψυχῇ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐκπιπτούση.

I'. Ὅταν ψυχὴ τῆς χάριτος καταξιώθῃ, τότε δὴ καὶ χρήσιμα ταύτη μάλιστα γνώσις, σύνεσις, καὶ διάκρισις· ἅπερ γοῦν καὶ αὐτὰ Θεὸς δίδωσιν ἐκείνης αἰτούσης, ὥστε εὐαρέστως αὐτὴν διακονῆσαι τῷ Πνεύματι, ὃ καὶ κατηξιώθη λαβεῖν, μὴ κλεπτομένην ὑπὸ κακίας, μὴ σφαλλομένην δι' ἀγνωσίαν, μὴ τῷ ἀμελεῖν καὶ ἀφόβως ζῆν παρατρεπομένην, καὶ παρὰ τὸ Δεσποτικόν τι διαπραττομένην θέλημα.

VIII. Dei amanti animæ, utcunque omnia bona faciat, nihil sibi, sed Deo cuncta ascribere mos est. At Deus vicissim sanam ejus et rectam, cum admistione prudentiæ, scientiam attendens, in contrarium plane modum omnia ipsi imputat; ac velut illa sola laborasset, et suis unius viribus in solidum cuncta peregrisset, sic ei remunerationes admittitur. Enimvero si Deo luberet rigido nobiscum iudicio agere, nihil prorsus homini ab eo vere debitum reperiretur quandoquidem possessiones, pecunia, cunctaque hujus vitæ bona, quæ instrumenta bene operandi bonis sunt, in solidum ejus dominio subjacent. Terram et universa quæ illa fert aut continet; ipsum corpus, ipsam animam, sed et ipsum esse, homo per gratiam habet. Quid igitur ipsi relinquatur proprium, unde possit in confidentiam inflari, aut spem concipere vera ratione nixam obtinendi districto iudicio quasi jure sibi debitum quidpiam? Cæterum hanc maximam ex hominibus Deus percipit gratiam; et hoc ex iis quæ ipsi offeruntur unum longe jucundissimum

supremo largitori, et uni ei accepta referat.

IX. Sicut Israelitas, quoad quidem ad Domini beneplacitum se conformarunt (etsi nunquam id illi ea qua oportuerat diligentia fecerunt), verum quando saltem in speciem sana in eum fide se præditos utcunque operando monstrarunt, columna ignis et nubes præibat, mare autem iis dans transituris viam recelebat; ipsique innumerisque aliis adjuti miris operibus fuere; quando autem a fidelitate Deo debita defecerunt, tunc et hostibus sunt dediti, et diris servitutibus attriti sunt. Sic et tu reputa, similia contingere animæ, postquam per gratiam Deum agnoverat; postquam a multis per eum sordibus fuerat abluta, gratiisque præterea exornata; cum fidem charitatemque tot nominibus debitas cælesti suo sponso ad extremum non præstiterit, ut excidat vita, cujus particeps erat effecta. Eo enim usque potest vis exitialis Satanæ pertingere, ut etiam eos dejiciat, qui ad tam sublimem istum dignitatis ascenderunt apicem. Quocirca contendendum tota virtute est, ut cum timore et tremore invigiletur conservandæ spirituali vitæ; iis maxime, qui Spiritus Christi participes sunt facti. Quam ad rem cavendum diligenter est, ne quid ab iis parvum aut magnum oscitanter fiat, unde contingat Domini Spiritum contristari. Quemadmodum enim *Gaudium est in cælo*, ut Veritas testatur, *super uno peccatore pœnitentiam agente*⁴²; sic et mæror

X. Quando gratiæ dignationem acceperit anima, tunc ei maxime utiles sunt scientia, prudentia et discretio; quas propterea ipas res Deus illi, dummodo postulet, largitur, ut ad beneplacitum per has possit servire Spiritui, quod ut faceret, est illi per gratiam indultum; in quo cavere sollicite debet, **212** ne illi subrepat insidians innata malitia, ne labatur per ignorantiam; ne idcirco, quod ne-

⁴² Luc. xv, 10.

gligenter et sine timore vivat, pervertatur ad aliquid agendum, quod Domini voluntati non congruat.

XI Sicut operatio affectuum, quæ est spiritus erroris, tenebrarum et peccati mundum hunc animans, in eo domicilium obtinet homine, qui plenus turget dictatis sapientiæ carnalis; ita e contrario, vis et operatio lucidi Spiritus in homine sanctificato habitat; juxta dicentem: *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur, Christi*⁴³? Et rursus: *Vivo autem jam non ego: vivit vero in me Christus*⁴⁴. Et: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis*⁴⁵. Et Dominus: *Veniamus ego et Pater meus, et mansionem apud eum faciemus*. Hæc non obscure, neque otiose, sed in virtute et veritate iis, qui digni habentur, insunt. Lex enim prius sermone experte substantiæ instruebat homines, grave ipsis et importabile imponens jugum, et nullum valens porrigere auxilium; ex eo quod non posset virtutem Spiritus conferre. Sicut ait Paulus: *Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem*⁴⁷, etc. Ab adventu autem Christi ostium gratiæ credentibus in veritate apertum est; Deique virtus et operatio Spiritus ipsis suppeditatur.

XII. Postquam Christus, prima et naturalis bonitas, donum Spiritus divinis transmisit discipulis; exiade credentibus divine illa virtus obumbrans, et eorum inhabitans animas, medetur quidem passionibus peccati, tenebris autem et morte ipsos liberat. Eatenus quippe et vulnerata et carcere clausa erat anima, et caligine peccati undique comprehensa. Denique nunc quoque anima nondum gratiam sortita inhabitantem in se Dominum habendi; nec in se intime sentiendi informantem animantemque sese, ac penitus fecundantem omni operatione virtutem Spiritus divini, in tenebris adhuc est. Quibus autem divini Spiritus supervenit gratia, et imis mentis ipsorum penetralibus insedit; his sane Dominus vice animæ est. *Qui enim adhæret Deo* (divinus ait Apostolus), *in unum cum eo coalescet Spiritum*⁴⁸. Et ipse Dominus, *Sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ita et ipsi in nobis unum sint*⁴⁹. O bonitatem et dignationem indultam tantum depressæ a malitia hominum naturæ! Cæterum uti quando pravitati vitiorum adhærebat, anima, unum idemque quasi cum ipsis erat; et quanquam propriam habebat voluntatem, tamen quod illi lubebat, nequibat facere. Quod et Paulus de se ait: *Non enim quod volo hoc facio*⁵⁰; quanto utique magis Dei virtute cum sanctificata et digua eo facta anima conveniente, in unam illa cum Deo voluntatem erit? Fit enim anima tunc vere quasi anima Dei, per hoc quod sponte, et ex proposito regenti se submittit boni Spiritus virtuti; et per propriæ voluntatis vias non amplius ambulat. *Quis enim*

A IA'. Ὡςπερ ἡ ἐνέργεια τῶν παθῶν, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐγκόσμιον πνεῦμα τῆς πλάνης, τοῦ σκοτούς τῆς ἀμαρτίας, ἀνθρώπῳ τοιοῦτῳ ἂν ἐνοικήσειεν, ὅς διὰ πλειῶς ἐστὶ φρονήματος σαρκικοῦ· οὕτω πάλιν ἡ ἐνέργειά τε καὶ δύναμις τοῦ φωτεινοῦ Πνεύματος ἀνθρώπῳ τῷ ἁγιασθέντι· ἐγκατοικεῖ, κατὰ τὸν εἰπόντα· Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ; καὶ αὐθις· Ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· καὶ, Ὅσοι δὲ εἰς Χριστὸν ἐδοκίμησθε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε· καὶ ὁ Κύριος· Ἐλευσόμεθα ἐγὼ τε καὶ ὁ Πατήρ μου, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. Ταῦτα οὐκ ἀδήλως, οὐδ' ἀνεργήτως, ἀλλ' ἐν δυνάμει καὶ ἀληθείᾳ τοῖς κατὰξιοῦμένοις ἐγγίνεται. Ὁ μὲν γὰρ νόμος τὸ πρότερον λόγῳ ἀνυποστάτῳ ἐπέτρεφε τοὺς ἀνθρώπους, βαρὸν αὐτοῖς καὶ δυσφόρητον ἐπιτιθεῖς τὸν ζυγὸν, καὶ μηδεμίαν εἰδῶς ὀρέγειν βοήθειαν, ταῦτο δὲ παρὰ τὸ μὴ δυνατῶς ἔχειν τὴν τοῦ Πνεύματος δύναμιν παρέχειν· Τὸ γὰρ ἀδύνατον, φησὶ τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, καὶ ἐξῆς. Ἀπὸ δὲ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, ἡ θύρα τῆς χάριτος τοῖς ἐν ἀληθείᾳ πιστεύουσι διηνοίχθη, δύναμις τε Θεοῦ καὶ ἐνέργεια Πνεύματος αὐτοῖς χορηγεῖται.

B IB'. Χριστοῦ, τῆς πρώτης καὶ φυσικῆς ἀγαθότητος, τὴν δωρεάν τοῦ Πνεύματος τοῖς θεοῖς διαπέμφαντος μαθηταῖς, ἐκαίθεν ἅπασιν τοῖς πιστεύουσιν ἡ θεία δύναμις ἐκείνη ἐπισκιάζουσα, καὶ ταῖς ἐκείνων ἐγκατοικοῦσα ψυχαῖς, ἵατο μὲν τῶν παθῶν τῆς ἀμαρτίας, τοῦ σκοτούς δὲ καὶ τῆς νεκρώσεως αὐτοὺς ἀπήλλαττε· καὶ γὰρ μέχρι τότε τετραυμάτιστό τε καὶ πεφυλάκιστο ἡ ψυχὴ καὶ τῷ ζόφῳ τῆς ἀμαρτίας κάτοχος ἦν. Ἀμέλει καὶ νῦν ψυχὴ μήπω σύνοικον ἔχειν ἀξιωθείσα τὸν Κύριον, μηδὲ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος δύναμιν ἐνεργητικῶς αὐτῇ καὶ κατὰ πάσαν δύναμιν καὶ πληροφῶριαν ἐπισκηνώσασαν, ἐν τῷ σκοτεινῷ ἐστίν· ὅς δὲ τοῦ Θεοῦ Πνεύματος ἐπεφοίτησε χάρις, καὶ τοῖς βαθυτάτοις τοῦ νοῦς αὐτῶν ἐγκατώκησε, ταῦτοις δὴ καὶ ὁ Κύριος ὡς ψυχὴ γίνεται· Ὁ γὰρ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ὁ θεῖός φησιν Ἀποστόλος, εἰς ἓν πνεῦμα ἔσται· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος· Ὡςπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἑσμεν, ἵνα καὶ οὗτοι ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσιν. Ὁ ἀγαθότητος καὶ εὐδοκίας τῆς ἔτυχεν ἡ οὕτω πρὸς τῆς κακίας ταπεινωθεῖσα τῶν ἀνθρώπων φύσις! Πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τῇ μοχθηρίᾳ τῶν παθῶν ἡ ψυχὴ συναῦσα ἐν ᾧσπερ μετ' αὐτῆς ἦν, καὶ ἴδιος εἶχε θέλημα, ἀλλὰ τὸ δοκοῦν αὐτῇ ποιεῖν οὐκ ἐδύνατο. Ὁ καὶ Παῦλος φησιν· Οὐ γὰρ ὁ θέλω τοῦτο ποιῶ· πόσῳ γε μᾶλλον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμει τῇ ἁγιασθείσῃ καὶ ἀξίᾳ τούτου γεγεννημένη ψυχῆ συναλθούσης, εἰς ἓν αὐτῷ ἔσται τὸ τούτου θέλημα; γίνεται γὰρ ἡ χυχὴ τότε πρὸς ἀλήθειαν ὡς ψυχὴ τοῦ Κυρίου· τῷ ἔκοντι καὶ κατὰ γνώμην ὑπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος δυνάμει βασιλεύεισθαι, καὶ θελήματι ἰδίῳ μηκέτι αὐτὴν πορεύεσθαι·

⁴³ II Cor. xiii, 3. ⁴⁴ Gal. ii, 20. ⁴⁵ Gal. iii, 27. ⁴⁶ Joan. xiv, 25. ⁴⁷ Rom. vii, 3. ⁴⁸ I Cor. vi, 17. ⁴⁹ Joan. xvii, 21. ⁵⁰ Rom. viii, 1

Τίς γάρ, φησίν, ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; τουτέστι τῆς ἐνωθείσης ψυχῆς τῷ Πνεύματι ἁγίῳ.

II'. Τῷ βουλομένῳ μιμητῇ οὖν γενέσθαι Χριστοῦ, ἵνα καὶ αὐτῷ γένοιτο Υἱὸς Θεοῦ προσαγορευθῆναι, γεννηθέντι ἐκ Πνεύματος, πρὸ τῶν ἄλλων προσήκει τὰς ἀπαντώσας θλίψεις, ἢτοι σωματικὰς νόσους, ἢ τὰς ἐξ ἀνθρώπων ὕβρεις, καὶ τὰ ὀνειδίη, πρὸ δὲ καὶ τὰς ἐκ τῶν ἀοράτων ἐπιβουλὰς εὐφύχως καὶ καρτερικῶς ὑποφέρειν. Κατ' οἰκονομίαν γὰρ Θεοῦ τὸ δοκίμιον ταῖς ψυχαῖς τῶν διαφόρων παραχωρεῖται θλίψεων, ἵνα φανεραὶ γένοιοντο πάντες αἱ γνησίως ἀγαπῶσαι τὸν Κύριον. Σημεῖον δὲ τοῖς ἐκ παντὸς αἰῶνος πατριάρχαις τε καὶ προφήταις καὶ ἀποστόλοις καὶ μάρτυσι, διὰ τῆς στενοπόρου τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν θλίψεων διελθεῖν ὑπῆρξε, καὶ οὕτως εὐαρεστῆσαι Θεῷ. Τέκνον γάρ, φησίν ἡ Γραφή, ἐὰν προσέρχῃ δουλεύειν Θεῷ, ετοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμὸν, εὐθρονον τὴν καρδίαν σου καὶ καρτέρησον· καὶ ἀλλαχοῦ δέ· Τὰ ἐπιφερόμενα σοι ὡς ἀγαθὰ πρόσδεξαι, εἰδὼς ὅτι ἅπερ Θεοῦ οὐδὲν γίνεται. Τῆς ὑπομονῆς τοίνυν καὶ τῆς ἐλπίδος πρὸ παντὸς ἄλλου ψυχῇ τῇ εὐαρεστῆσαι Θεῷ βουλομένη ἀντιληπτέον· μία γάρ καὶ αὐτὴ τῆς κακίας τέχνη, ἀκηδῆσαν ἡμῖν ἐμβάλλειν ἐν καιρῷ θλίψεως, ἵνα τῆς πρὸς τὸν Κύριον ἀπιστήσῃ ἐλπίδος. Οὐδέποτε δὲ Θεὸς ἐπιτρέπει ἐπ' ἐκείνου ἐλπίζουσαν καταπονηθῆναι τοῖς πειρασμοῖς, ὥστε καὶ ἐξαπορηθῆναι· Πιστὸς γάρ, ὁ Ἀπόστολος φησιν, ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἐκδοασιν, τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν. Καὶ ὁ πονηρὸς δὲ οὐχ ὅσον ἐκείνῳ θέλησις λυπεῖ τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ὅσον αὐτῷ ἐφείται παρὰ τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἀνθρώποις οὐκ ἄδηλον, πόσον ἂν ἡμιόνῳ βάρος, πόσον δὲ ὄνῳ, πόσον δὲ καμήλῳ ἀγώγιμον εἴη· ἀλλὰ τὸν φόρητον ἐπιτίθησι· καὶ τῷ κερχμεῖ δὲ δῆλον πόσον τῷ πυρὶ γρηὶ τὰ σκεύη παραδοῦναι χρόνον, ἵνα μήτε πλέον ἐμμεῖναντα διακρύβῃ, μήτε πάλιν πρὸ τῆς ἀρκούσης πυρώσεως ἐκβλήθῃντα ἄχρηστα ᾗ· εἰ τοσαύτη περὶ τὸν ἀνθρώπου σύνεσις, οὐχὶ πολλῷ πλέον καὶ ἀπείρως πλέον, ἢ τοῦ Θεοῦ σύνεσις οἶδε πόσον ἐκάστη ψυχῇ τὸν πειρασμὸν θεῶν ἐπενεχθῆναι ἵνα δοκίμος γένοιτο καὶ ἐπιτηδεῖα πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν.

IA'. Ὡς περὶ τὸ τῆς κανάθεως χρῆμα εἰ μὴ ἐπιπολὺ τυπτόμενον διαμείνη, οὐκ ἂν γένοιτο χρήσιμον εἰς λεπτοτάτων νημάτων ἐργασίαν, ἀλλ' ὅσπερ ἂν τύποιτο καὶ ὅσον ζαίνοιτο, τοσοῦτον καθαρώτερόν τε καὶ εὐχρηστότερον γίνεται. Καὶ ὅν τρόπον τὸ νεόπλαστον σκεῦος μὴ πυρὶ βληθὲν, χρῆσθαι τοῖς ἀνθρώποις ἀνεπιτηδεῖον· καὶ ὡς τὸ νήπιον ἔτι πρὸς τὰ τοῦ κόσμου ἔργα ἀδόκιμον· οὔτε γὰρ οἰκοδομεῖν, οὐ φυτεύειν, οὐ σπόρον κατατιθέναι δύναται, οὐχ ἕτερόν τι τῶν τοῦ κόσμου ἔργων ἀνύειν· οὕτω καὶ ψυχαὶ πολλάκις κἂν θείας μετέσχον χάριτος καὶ

A (inquit) nos separabit a charitate Christi ⁵¹? Quæ vox est animæ unitæ Spiritui sancto.

XIII. Qui vult imitator esse Christi, et per hoc consequi, ut appelletur filius Dei; utpote genitus ex Spiritu: eum ante omnia convenit occurrentes afflictiones, sive hæ corporei morbi sint, sive injuriæ ab hominibus, sive opprobria, seu etiam ex insidiis invisibilium hostium; animose ac fortiter tolerare. Per divinam providentiam sapienter ac benevole **213** cuncta disponentem, permittuntur advenire animabus ejusmodi probationes adversitatum variarum, ut manifestentur quæ inter eas sincere Dominum diligunt. Signum id fuit ab omni ævo sanctis patriarchis, prophetis, apostolis et martyribus, ut per angustam hanc viam tentationum et afflictionum transirent, et sic Deo placerent. *Fili*, ait Scriptura, *accedens ad servitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem, deprime cor tuum et sustine*. Et alibi: *Quæ inferuntur tibi omnia ut bona excipe; sciens quoniam sine Deo nihil fit* ⁵². Patientiæ igitur et spei ante omne aliud opera danda est animæ Deo placere volenti. Una enim hæc est ex artibus diaboli, torporem nobis injicere in tempore afflictionis, ut avertat nos a spe in Domino ponenda. Nuanquam autem Deus tantum fatigari tentationibus permittit animam in ipsum sperantem, ut ad incitas redacta, omnis inops consilii æstuet. *Fidelis enim* (ait Apostolus) *Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione eventum, ut possitis sustinere* ⁵³. Neque vero diabolus, quantum ipsi libitum est, affligit animam; sed qua mensura id agere sinitur a Deo. Si enim hominibus ignotum non est, quantum oneris portare mulus possit, quanto parferendo sit asinus, quanto camelus, unde consentaneum cujusque viribus cuique pondus imponunt; et si perspectum figulo est, quanto temporis spatio vasa in fornace relinqui debeant, ne longius æquo ibi hærentia dissiliant; nec rursus, ante sufficientem coctionem cum eximuntur, inutilia fiant: si tanta, inquam, in homine prudentia est, multo atque adeo infinitis partibus magis, divina sapientia perspicit, animæ cuique quantum pondus tentationis immitti debeat, ut per eam probetur, et idonea regno cœlorum fiat.

XIV. Sicut cannabis mataxa nisi diu tusionem ferat, non habebit usum attenuationis in fila subtilissima; sed quanto contusa longius fuerit, quanto radiis pectinum sulcata crebrius, tanto purior utiliorque evadet. Et quemadmodum recens formatum vas, quoad induratum igne fuerit, ineptum est usibus humanis; denique veluti puer parvulus non idoneus est ad functiones vitæ, cum nec ædificare, nec plantare, nec semen in terram jacere ad hoc paratam valeat, aut aliud quid ex usu mundi hujus agere: sic animæ plerumque, licet

⁵¹ Rom. viii, 35. ⁵² Eccli. ii, 1. ⁵³ I Cor. x, 13.

divinæ participes gratiæ, etiamsi per Dei benignitatem indulgentem infantiae ipsarum, perfusæ fuerint dulcedine cœlesti, usque ad gustandam Spiritus requiem; nondum tamen probationibus exercitæ; nondum exploratæ malorum spirituum insultibus variis; nihil ultra puerilem sunt progressæ balbutiem, ut ita dicam, necdum aptæ regno Dei sunt. Etenim: *Si extra disciplinam* (ait divinus Apostolus) *estis, cujus participes facti sunt omnes; ergo adulteri, et non filii estis*⁵⁴. Itaque et tentationes et afflictiones utiliter immittuntur homini; utique probatiorem et robustiorem ejus animam reddentes, quas si ad finem usque pertulerit, cum spe ad Dominum; fieri non poterit, quin consequatur promissiones Spiritus, et liberationem a perturbationibus affectuum pravorum.

XV. Quemadmodum per multa traducti tormenta martyres, postquam usque ad ipsam etiam perferendam mortem robur invictæ fortitudinis ostenderunt; coronis sic gloriæ facti sunt digni: ac quanto pluribus et gravioribus perfuncti laboribus sunt, tanto majorem apud Deum claritatem ac libertatem sunt adepti: pariter animæ diversi generis afflictionibus **214** traditæ, sive iis, quæ palam ab hominibus proficiuntur, sive quæ intra mentem contingunt exsurgentibus cogitationibus absurdis; sive quæ morbis corporeis esse exserunt; si patienter, perseverando usque ad finem toleraverint, easdem cum martyribus coronas, eandem apud Deum consequentur libertatem; quandoquidem martyrium afflictionum, quod martyres ab hominibus sunt passi, hi ab impressionibus acerbis infestorum ipsi malignorum spirituum pertulerunt; ac quanto plures hi quoque gravioresque adversantis insultus diaboli perpessi fuerint, tanto abundantioram gloriam, non in futurum solum a Deo recipient; sed et hic quoque uberiori beabuntur Spiritus consolatione.

XVI. Quandoquidem in confesso est, arctam et angustam esse viam quæ ducit ad vitam; ideoque paucos esse, qui per eam transeunt: omnis diaboli tentatio propter nobis repositam in cœlis spem robuste ac constanter sustinenda est; quantascunque enim tandem tribulationes pertulerimus, quid hæ comparandum habent, aut cum futura repromissione; aut cum jam hinc dari solita consolatione boni Spiritus; aut cum liberatione a caligine pravorum inclinationum; aut cum multitudine debitorum. *Non enim sunt* (ait) *condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis*⁵⁵. Omnia ergo, ut dictum est, ferre fortiter debemus, propter Dominum; uti generosi milites ne mori quidem pro nostro imperatore dubitantes. Cur enim, quando mundo et sæcularibus attendebamus rebus, molestias eas, in quas postea incidimus, non experiebamur; sed nunc cum accesserimus ad serviendum Deo, multiplices illas tentationes

Α εἶεν ἐμπληροφορούμεναι τῇ γλυκότητι καὶ τῇ Πνεύματος ἀναπαύσει, διὰ τὴν αὐτῶν νηπιότητα τῇ τοῦ Κυρίου χρηστότητι, ἀλλ' οὖν μήπω δοκιμασθεῖσαι, μηδ' ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων διαφόροις ἐξετασθεῖσαι θλίψεσιν, ἔτι τῆς νηπιότητος ἔχονταί, καί, ἴν' οὕτως εἴπω, οὐδέπω πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἐπιτηδεύωσιν ἔχουσιν. Εἰ γὰρ χωρὶς ἐστε, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, παιδείας ἧς μέτοχοι γέγοντασι πάντες, ἄρα νόθοι ἐστὲ καὶ οὐχ υἱοί· ὥστε καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ αἱ θλίψεις κατὰ τὸ λυσιτελὲς ἐπάγονται τῷ ἀνθρώπῳ, δοκιμωτέραν οὕτω καὶ στερρότεραν ἐργαζόμεναι τὴν ψυχὴν· καὶ εἶπερ εἰς τέλος ὑπομένοι μετ' ἐλπίδος τῆς πρὸς τὸν Κόριον, ἀμήχανον ἀποτυχεῖν αὐτὴν τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν κακίας παθῶν.

Β ΙΕ'. Ὡσπερ πολλαῖς βασάνοις διωμιληκότες οἱ μάρτυρες, καὶ θανάτου μέχρι τὰ τῆς καρτερίας ἐπιδειξάμενοι, στεφάνων οὕτω τῆς δόξης γεγόνασιν ἄξιοι· καὶ ὅσῳ πλείοσι καὶ χαλεπωτέροις τοῖς ἐπιπόνοις ἐχρῆσαντο, πλείονα καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἐκτήσαντο παρρησίαν· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ψυχὰς διαφόροις παραδοθεῖσαι θλίψεσιν, ἢ τῷ φαινομένῳ ταῖς ἐξ ἀνθρώπων ἐπερχομέναις, ἢ τῷ νοουμένῳ λογισμοῖς ἀτόποις ἐγγινομέναις, ἢ νόσοις σωματικαῖς ἀποτικτομέναις, εἰ μέχρι τέλους τὴν ὑπομονὴν διενέγκωσι, τῶν αὐτῶν τοῖς μάρτυσι στεφάνων, καὶ τῆς αὐτῆς ἐπιτεύξονται παρρησίας· ἐπεὶ καὶ τὸ μαρτύριον τῶν θλίψεων, ὅπερ ἐκεῖνοι δι' ἀνθρώπων, οὗτοι διὰ τῶν πονηρίας πνευμάτων ἐκεῖνοις ἐνεργησάντων ὑπομεμενηκότες εἰσὶ, καὶ ὅσῳ πλείους καὶ οὗτοι τοῦ ἀντικειμένου θλίψεις ὑπήνεγκαν, τοσοῦτον καὶ πλείονα τὴν δόξαν οὐκ εἰς τὸ μέλλον μόνον ἐκ Θεοῦ κομιούονται· ἀλλὰ κἀνταῦθα τῆς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἀξιοθήσονται παρακλήσεως.

Γ ΙΖ'. Ἐπεὶ τοιαύτη ὁμολόγηται ἡ πρὸς τὴν ζωὴν φέρουσα στενὴ τε καὶ τεθλιμμένη, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὀλίγους ἔχει τοὺς ταύτην διερχομένους, πᾶσιν τοῦ πονηροῦ πείραν διὰ τὴν ἐν οὐρανῷ ἀποκειμένην, ἐλπίδα στερρόως ὑπομενετέον· ὅσας γὰρ ἂν καὶ ὑπ' ἐνέγκωμεν θλίψεις, τί ἀντάξιον ἢ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐπαγγελίαν, ἢ πρὸς τὴν ἐντεῦθεν ἐγγινομένην ταῖς ψυχαῖς ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος παράκλησιν, ἢ πρὸς τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σκότους τῶν παθῶν τῆς κακίας, ἢ πρὸς τὸ τῶν χρεῶν πλῆθος τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν, εἰσοίσωμεν; Οὐ γὰρ ἄξια, φησὶ, τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Πάντα γὰρ, ὡς εἴρηται, καρτερητέον διὰ τὸν Κύριον δεῖ, οἷα γενναίους στρατιώτας τοῦ βασιλέως ἡμῶν ὑπεραποθνήσκοντας. Διὰ τί γὰρ, ὅνε τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς βιωτικοῖς προσείχομεν πράγμασιν, οὐ λυπηροῖς τοιοῦταις περιεπίπτομεν, ἀλλὰ νῦν ἐπεὶ προσήλθομεν δουλεῦσαι Θεῷ, τοὺς πολυτρόπους τούτους πειρα-

⁵⁴ Hebr. xii, 8. ⁵⁵ Rom. viii, 18.

σμούς υπομένομεν ; Ὅρας ὅτι διὰ τὸν Χριστὸν αἱ θλίψεις, φθονοῦντος ἡμῖν τοῦ ἀντικειμένου τῆς τῶν ἐλπίζομένων ἀνταποδόσεως, χαύνωσιν τε καὶ ῥαθυμίαν ἐνθέσθαι ταῖς ἡμετέραις βουλομένου ψυχαῖς, ἵνα μὴ εὐαρέστως ζήσαντες τούτων ἀξιοθῶμεν. Πᾶσαι αἱ καθ' ἡμῶν ἐκείνου μηχαναὶ λύονται τῇ τοῦ Χριστοῦ συμμαχίᾳ · καὶ τὸν ὑπερασπιστὴν ἡμῶν καὶ ὑπέρμαχον ἐκείνον, ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι καὶ αὐτὸς τὸν αἰῶνα τοῦτον οὕτω διώδευσεν, ὁνειδιζόμενος, διωκόμενος, ἐμπαιζόμενος, τέλος καὶ ἀτίμηθ θανάτῳ διὰ σταυροῦ τελειούμενος.

IZ'. Ἐπερ βουλοίμεθα θλίψιν ἅπασιν καὶ τοὺς πειρασμοὺς ὑπομένειν ῥαδίως, ὁ διὰ Χριστὸν θάνατος ἐπιθυμητὸς ἡμῖν ἔστω, καὶ πρὸ ὁμμάτων διαπαντός. Τοιοῦτον γὰρ ἡμῖν καὶ ἐπίταγμα, τὸν σταυρὸν αἶροντας αὐτῷ ἀκολουθεῖν · ὅπερ ἔστιν, εὐτρεπεῖς εἶναι καὶ ἐτοιμοὺς πρὸς τὸ ἀποθανεῖν. Ἄν οὕτω διὰ [τε] θειμένοι ὦμεν, πᾶσαν, ὡς εἴρηται, θλίψιν ἀφανῆ τε καὶ δῆλην κατὰ πολὺ τὸ ῥᾶον ὑπομενοῦμεν. Ὁ γὰρ καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ δι' ἐπιθυμίας ἔχων, σχολῆ γ' ἂν πρὸς τὰ ἐπίπονα καὶ λυπηρὰ δυσχεράναί. Παρὰ τοῦτο γὰρ καὶ βαρείας εἶναι τὰς θλίψεις ἡγούμεθα, παρὰ τὸ μὴ τὸν ὑπὲρ Χριστὸν θάνατον καταθύμιον ἔχειν, μηδὲ πάντοτε Χριστῷ τὴν διάνοιαν ἀναρτᾶν. Ὁ δὲ ἐκείνον κληρονομησάτι ἐπιθυμῶν, καὶ τὰ αὐτοῦ πάθη ζηλοῦν, ὁμοίως ἐπιθυμείτω. Ὡστε οἱ τὸν Κύριον ἀγαπᾶν λέγοντες ἐν τούτῳ φανεροὶ γίνονται, ἐν τῷ πᾶσαν θλίψιν ἐπερχομένην οὐ γενναίως μόνον, ἀλλὰ καὶ προθύμως διὰ τὴν εἰς αὐτὸν φέρειν ἐλπίδα.

II'. Χρὴ πρότερον τὸν τῷ Χριστῷ προσεληλυθότα, καὶ πρὸς βίαν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἔλκειν ἑαυτὸν, οὐκ ἐθελοῦσης ἡμῶν τῆς καρδίας · Βιάζεται γὰρ, φησὶν ὁ ἀψευδὴς Κύριος, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιαστικὴ ἀρπάξουσιν αὐτήν · ἀγωνίζεσθαι πάλιν αὐτὸν εἰσελθεῖν νιὰ τῆς στενῆς θύρας. Χρὴ τοίνυν, ὡς εἴρηται, καὶ κατὰ τὸ ἀβούλητον ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ἀρετὴν συνωθεῖν, πρὸς ἀγάπην μὴ ἔχοντας, ἀγάπην, πρὸς πρῶτητα ταύτης ὄντας ἐν ἀπορίᾳ, πρὸς τὸ συμπᾶθες καὶ φιλόανθρωπόν τὴν καρδίαν ἔχειν, πρὸς τὸ ἀνέχεσθαι ἀτιμίας καὶ παροράσεως, καὶ τοῖς ἐξουθενημένοις ἐγκαρτερεῖν · οὕτω ταύτην ἐσχηκότας τὴν ἕξιν πρὸς εὐχὴν, μήπω Πνεύματος εὐχὴν κεκτημένους. Ἄν οὕτως ἀγωνιζομένους ὁ Θεὸς ἴδῃ, καὶ ἀναγκάτως ἐκυτοὺς, ἀντιπραττούσης ὡσπερ ἡμῶν τῆς καρδίας, πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἔλκοντας, δίδωσιν εὐχὴν ἀληθινήν, δίδωσι σπλάγγνα οἰκτιρμῶν, ὑπομονὴν, μακροθυμίαν, καὶ ἀπαξιακῶς πληροῖ πάντων ἡμᾶς τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος. Εἰ δέ τις καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐπιδεῆς ὢν, πρὸς μὲν εὐχὴν μόνην εἰ τύχοι καὶ παραβιάζοιτο ἑαυτὸν, ὥστε σχεῖν εὐχῆς χάρισμα, πρὸς δὲ γε πραότητα, πρὸς ταπεινοφροσύνην τε καὶ ἀγάπην, καὶ πᾶν τὸ εὐγενὲς φύλλον τῶν ἀρετῶν. Ἔτι καὶ πρὸς τὸ βέβαιον εἶναι τὴν πίστιν καὶ τὴν πεποι-

A patimur? vides propter Christum has in nos im-mitti afflictiones ab adversario invidente nobis sper-ratas retributiones, languoremque ac desidiam in-jicere animabus nostris studente, ne ad Dei bene-placitum vita transacta, promissis præmiis done-mur. Omnes ejus contra nos irritæ fiunt machinæ nobis cum Christo pugnantibus. Hic enim magnus, hic invictus nobis protector et propugnator præsto est. Reputemus animo, ipsum quoque, quando pertransivit hoc sæculum, opprobriis oneratum, impugnatum, irrisum, denique ignominiosa morte per crucem consummatum esse.

B XVII. Si voluerimus omnem afflictionem et ten-tationes sustinere facile, mors propter Christum opletur a nobis, et is scopus voti nostri obversetur perpetuo mentis nostræ oculis. Id quippe est nobis præceptum, ut tollamus crucem nostram et sequamur ipsum; quod significat, paratos nos esse de-bere ad moriendum. Si sic affecti præparatique animo fuerimus, omnem, ut dictum est, afflictio-nem internam et apparentem facilitate perferemus magna. Mori enim utique pro Christo cupiens, quæ tandem ægre ferre adversa vel molesta poterit? ob hoc ipsum enim graves esse putamus afflictiones, quia nobis non placet pro Christo mori, nec spes ac rationes nostras ex eo ducere suspensas. Qui vero Christum possidere, et tam optimam hæredita-tem desiderat cernere, ejus quoque imitari passio-nes similiter concupiscat. Quare qui se dicunt amare Dominum, in eo demonstrabunt, an vere id affirmant, si omnem ipsis supervenientem afflictio-nem non generose modo, sed libenter etiam et amanter, ob spem in ipso positam, perferant.

C XVIII. Eum, qui ad Christum accessit, oportet ante omniam, etiam per vim ad bonum trahere se ipsum, quamvis reluctante nostro corde. *Vim enim patitur 215* (ait mentiri nescius Dominus) *regnum cælorum, et violenti rapiunt illud* ⁵⁶. Opus quoque est eundem contendere intrare per angustam por-tam. Oportet igitur, ut dictum est, ipsos vel invi-tos adigere se ad virtutem; ad charitatem, qui charitate carent; ad mansuetudinem, qui hac in-digent; ad habendum cor humanum et miseriis alienis compatiens, quin etiam ad sustinendas æquo animo ignominias et despectus, et in pace durandum etiam cum vilipenditur. Quos sic labo-riose certantes Deus viderit, subjugantesque ut multa rebellantem inutiliter naturam, et frangentes contumaciam cordis trahi ad bonum recusantis, eos etsi nondum orationi assueverint; et nondum precandi donum Spiritus adepti fuerint; illis dat orationem veram, dat viscera misericordiæ, patien-tiam, longanimitatem, et, ut semel dicam, replet nos omnibus fructibus Spiritus. Si vero quis alia-rum quidem egens virtutum sit; ad orationem ta-men solam ipsum contingat, vi etiam sibi facta in-cumbere; ita ut donum orationis aliquod assecutus

⁵⁶ Matth. xi, 12.

sit; ad parandam autem mansuetudinem, humilitatem, charitatem, et totam illustrem illam familiam virtutum; prætereaque ad firmam obtinendam fidem fiduciamque in Christum, remissus sit ac negligens; tali aliquando datur oratio illa gratiæ ex parte in gaudio et quiete, juxta illius desiderium a bono Spiritu; sed aliorum idem expers manet omnium bonorum; eo quod ad eorum quoque acquisitionem vim sibi non inferat, dictum est, nec a Christo ea postulet. Oportet enim non solum ad prædicta urgere se ipsum etiam invitum; et a Deo eadem eo usque, quoad assequamur, petere; sed et dijudicare non utilia aut prorsus otiosa verba; meditari autem semper ore et corde divina oracula; nec porro irasci, et clamore uti. *Omnis enim, ait, amaritudo et ira, et clamor tollatur a vobis* ⁵⁷. Similiter vitet murmurare de quoquam, vitet judicare temere, vitet inflari despiciendo superbe alios. Sic enim se gerens consequetur, ut Dominus ipsum sibi acriter imperantem cerneus, ac trahentem se ad bonum multo nisu, vique adhibita, tribuat illi omnino gratiam facile ac sine labore agendi, quæ prius vix conatu anhelato, ac summa contentione, propter reluctantem innatam corruptionem, poterat exsequi; et tunc redduntur ipsi cuncta hæc officia virtutis, quasi ea, quæ naturaliter operatur, quoniam de cætero Dominus, juxta promissionem, ingressus in ipsum est, et in eo residet, uti vicissim et ipse in Domino; unde in ipso Dominus intime habitans, sua ipse intra eum et per eum mandata multa facilitate implet.

XIX. Qui ad orationem duntaxat vi se adhibita cogit, uti prius exposui; præterea vero ad humilitatem, ad charitatem, ad mansuetudinem, aliarumque virtutum ordinem in se accersendum non elaborat, nec se in id violentia adigit; ad hunc tantummodo profectus terminum potest pertingere, ut interdum ei poscenti divina gratia adveniat; quoniam pro innata sibi bonitate Deus petentibus amanter innuit quæ volunt. Cum autem is non assueverit seipsum, nec usu tritum exercitando sese fecerit in cæteris, quas memoravimus, virtutibus, aut excidit gratia quam acceperat; et elatus in superbiam labitur: aut in illo, quem attigit gradu, non proficit, nec crescit. Fere enim sedes ac requies est boni Spiritus humilitas, charitasque ac mansuetudo, et quæ sequuntur sancta Christi mandata. Qui ergo voluerit harum complexu concursuque pariter omnium per assiduum augmentum ad perfectionem tandem pertingere, primum quidem vim inferat sibi, ut dictum est, et contumaciter reluctantans cor suum docile et morigerum Deo efficere **216** studeat. Etenim qui sic sibi vim prius intulerit; et quidquid est in anima rebelle, totum id, velut cicuratum belluam, patiens jam imperii, et obediens ad nutum rectæ rationi, ac sanctæ disciplinæ, reddiderit; quique cum adeo jam bene se habente anima, petierit, et Deum oraverit, ut promoveat quod cœpit, obtinebit cumulate quantum postulat; benignissimo Domino large illi conces-

A θησιν εἰς τὸν Χριστὸν, ὀλιγώρως ἔχει καὶ ἀμερίμνως· τῷ τοιούτῳ ἐνίοτε μὲν εὐχὴ δίδεται χάριτος ἐκ μέρους ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀναπαύσει, κατ' ἐκείνου ζήτησιν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος· ἔρημος δὲ τῶν ἄλλων πάντων μένει καλῶν, τῷ μὴ πρὸς τὴν ἐκείνων κτῆσιν ἀποβιάσασθαι ἑαυτὸν, ὡς περ εἴρηται, μηδὲ δεηθῆναι Χριστόν. Χρὴ γὰρ μὴ πρὸς τὰ εἰρημένα μόνον ἑαυτὸν καὶ ἄκοντα συνωθεῖν, καὶ παρὰ Θεοῦ αἰτεῖν τοῦ λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ τὰ μὴ χρήσιμα τῶν ῥημάτων καὶ ὅλως ἀργὰ, μηδὲ γλώττης ἄξια κρίνειν· διαμελεστέον δὲ αἰεὶ καὶ στόματι καὶ καρδίᾳ τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια· ἔτι πρὸς τὸ μὴ θυμοῦσθαι μηδὲ κραυγῇ χρῆσθαι· Πᾶσα γὰρ, φησὶ, πικρία καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν. Πρὸς τὸ μὴ καταλαλεῖν τινος, μὴ κρίνειν, μὴ φυσιοῦσθαι, ἔν' οὕτως ἰδὼν ὁ Κύριος ἑαυτὸν, ὡς εἴρηται, ἀρχοντα καὶ πρὸς βίαν συνέλκοντα, παράσχῃ πάντως τὸ ἀπονητὶ καὶ ῥῥθίως ποιεῖν ἢ πρότερον οὐδὲ μετὰ βίας, διὰ τὴν σύνοικον πονηρίαν, ἐνεργεῖν ἐντῆν· καὶ τότε γίνεται αὐτῷ πάντα ταῦτα τὰ τῆς ἀρετῆς ἐπιτηδεύματα ὡς περ φύσις· ἐπεὶ καὶ τὸ λοιπὸν ὁ Κύριος κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἔλθων καὶ γενόμενος ἐν αὐτῷ, αὐτὸς ὁμοίως ἐν τῷ Κυρίῳ, αὐτὸς ἐν ἐκείνῳ μετὰ πολλῆς εὐπειθείας τὰς ἐντολάς ἐκπληροῖ.

B ipsi cuncta hæc officia virtutis, quasi ea, quæ naturaliter operatur, quoniam de cætero Dominus, juxta promissionem, ingressus in ipsum est, et in eo residet, uti vicissim et ipse in Domino; unde in ipso Dominus intime habitans, sua ipse intra eum

C 10'. Ὁ εἰς εὐχὴν ἀποβιασάμενος ἑαυτὸν, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, πρὸς ταῦτα δὲ πρὸς ταπεινοφροσύνην, πρὸς ἀγάπην, πρὸς πραότητα καὶ τὸν τῶν ἄλλων ἀρετῶν ὄρμαθὸν μὴ ἐκπονῶν ἑαυτὸν μηδὲ βιαζόμενος, τοιούτῳ πέρατι κάταντᾶ· ἐνίοτε γὰρ αὐτῷ δεομένῳ καὶ θεία χάρις ἐπιφοιτᾶ· ἐπεὶ καὶ ἀγαθὸς ὢν ὁ Θεὸς ὀρέγεται τοῖς αἰτοῦσι φιλανθρωπότερον τὰ αἰτήματα. Μὴ συνεθίσας δὲ ἑαυτὸν, μηδὲ ἐντριβῆ καὶ γεγυμνασμένον πρὸς τὰς ἀρετάς, ἅς ἐφημεν, καταστήσας, ἢ ἐκπίπτει τῆς χάριτος ἧς ἔλαβε, καὶ ὑψηλοφρονησας πίπτει, ἢ ἐν αὐτῇ ταύτῃ οὐκ ἐπιδίδωσιν, οὐδὲ αὖξει. Ὡς γὰρ φάναι, τὸ κατοικητήριόν τε καὶ ἀνάπαυσις τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος, ἡ ταπεινοφροσύνη ἐστίν, ἡ ἀγάπη τε καὶ πραότης, καὶ ἀκολούθως αἱ ἄγαι τοῦ Χριστοῦ ἐντολαί. Ὁ τοίνυν βουλόμενος διὰ πασῶν τούτων εἰς αὖξῆσιν, καὶ τελείωσιν προελθεῖν, τὴν πρώτην βιαζέσθω ἑαυτὸν, ὡς περ εἴρηται, καὶ φιλονεικοῦσαν ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν καὶ ἀντερρίζουσαν ἐνδοτικὴν, καὶ πειθήνιον τῷ Θεῷ ποιεῖν σπουδαζέτω. Τῷ γὰρ οὕτω βιασαμένῳ πρότερον, καὶ τὸ ἀντιτεῖνον τῆς ψυχῆς ὄλον οἶονεὶ χειρόηθες καταστήσαντι ἔθει τῷ χρηστῷ, κατήκοον ἐκείνῳ ποιησαμένῳ, καὶ μεθ' οὕτως ἐχούσης ψυχῆς αἰτοῦντι καὶ δεομένῳ, αὖξει καὶ θάλλει ἐν αὐτῷ τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τῆς εὐχῆς χάρισμα τῷ μετρίῳ τοῦ φρονήματος ἐπαναπαυόμενον. ὁπρὸς τῇ ἀγάπῃ, καὶ τῇ ἀγαπητικῇ πραότητι ἐπεζήτησε· καὶ τότε χαρίζεται αὐτῷ ταῦτα τὸ Πνεῦμα, καὶ διδάσκει ταπεινοφροσύνην τε ἀληθῆ καὶ

⁵⁷ Ephes. iv, 31.

ἀγάπην ἀψευδῆ καὶ πραύτητα, ἃ καὶ προβιασάμενος ἀπεζήτησε. Οὕτως οὖν αὐξήσας καὶ τελειωθείς κατὰ Κύριον τῆς βασιλείας ἀξίος ἀποδείκνυται. Ὁ γὰρ ταπεινὸς οὐδέποτε πίπτει· ποῦ γὰρ καὶ πεσεῖται ὁ ὑποκάτω πάντων τό γε ἑαυτοῦ ὢν; ὥστε μεγάλη γε τὸναντίον ὕψους καὶ ἀσφαλὲς ἀξίωμα ἡ ταπεινοφροσύνη.

terro proficiens et perfectus in Domino regno dignus declaratur. Humilis quippe nunquam cadit; quo enim aderet, qui, quantum in ipso est, imo semper loco sub rebus omnibus jacet? quare magna quædam superbia humilitas; magna contra humilitas exaltatio et segura dignitas.

Κ'. Οἱ πρὸς ἀλήθειαν τὸν Θεὸν ἀγαπήσαντες, οὕτε διὰ τὴν βασιλείαν αὐτῷ δουλεύειν προείρηνται, καθάπερ ἐμπορίας χάριν καὶ κέρδους· οὕτε μὴν διὰ τὴν ἀποκειμένην τοῖς ἀμαρτωλοῖς κόλασιν· ἀλλ' ἅτε Θεὸν μόνον αὐτὸν καὶ δημιουργὸν ἴδιον ἠγαπηκότες, καὶ ἀκολουθία τάξεως ἐπιγνόντες, ὅτι Δεσπότη καὶ Κτίστη δούλους εὐαρεστεῖν ὀφειλόμενον· οἱ καὶ πολλῇ τῇ συνέσει πρὸς τὰ παραπίπτοντα χρῶνται. Πολλὰ γὰρ τὰ ἐμπόδια τῆς πρὸς Θεὸν τυγχάνει ἀρεστήσεως· ἐπεὶ μὴδὲ πενία μόνον καὶ ἀδοξία, ἀλλὰ καὶ πλοῦτος καὶ τιμὴ ὁμοίως πειρασμοὶ καθίστανται τῇ χυχῇ· ἐν μέρει δὲ πως καὶ ἡ παράκλησις αὐτῇ καὶ ἡ ἀνεσις ἐκείνη ἡ ὑπὸ τῆς χάριτος καταλαμβάνουσα τὴν ψυχὴν, εἰ μὴ αἰσθηται ταύτης ἡ καταξιοθεΐσα, καὶ πολλῶν τῷ μετρίῳ καὶ συνετῷ χρήσεται, πολὺ τὸ εὐκόλον ἔχει πρὸς τὸ πειρατήριον αὐτῇ μᾶλλον καὶ κώλυμα καταστῆναι· ἅτε κακίας προφάσει τῆσδε τῆς χάριτος ὑπολύειν αὐτῇ τὸν νόνον, χαύνωσιν τε καὶ ὀλιγωρίαν ἐνιέναι μηχανωμένης. Διὸ καὶ αὐτῇ ἡ χάρις εὐλαβοῦς δεΐται πρὸς μετάληψιν καὶ εὐσυνέτου ψυχῆς· ὥστε καὶ τιμῆσαι ταύτην, καὶ ἀξίους τοὺς καρποὺς ἐπιδείξασθαι. Κινδυνεύει τοίνυν οὐ τὰς θλίψεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνέσεις πειρατήριον γίνεσθαι τῇ ψυχῇ· καὶ δι' ἀμφοτέρων γὰρ αἱ ψυχαὶ τῷ κτίσαντι δοκιμάζονται, ἵνα δῆλοι σαφῶς γέγονται τίνες οἱ μὴ κέρδους αἰτίαν θέμενοι τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπην· ἀλλ' αὐτὸν μόνον τὴν πολλῆς τῷ ὄντι καὶ φιλίας καὶ τιμῆς ἀξίον. Ὡσπερ δὲ τῷ ἀμελεῖ, καὶ περὶ τὴν πίστιν ἐνδεεῖ, καὶ τῷ φρονήματι νηπιάζοντι, ἐμπόδιον πρὸς τὴν αἰωνίαν ζωὴν ταῦτα γίνεται· ἦτοι τὰ λυπηρὰ καὶ ἐπίπονα, νόσοι, πενία καὶ ἀδοξία· τάναντία, πλοῦτος, δόξα, καὶ οἱ ἐξ ἀνθρώπων μακαρισμοὶ, πρὸς δὲ καὶ ὁ ἐν τῷ ἀφανεῖ πλήττων τοῦ πονηροῦ πόλεμος· οὕτω πάλιν ἀντιστρέφων εὐρήσεις, ὅτι τῷ πιστῷ καὶ συνετῷ καὶ γενναίῳ συνεργῷ μᾶλλον πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ καθίσταται βασιλείαν· τοῖς γὰρ τὸν Θεὸν ἀγαπῶσι, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν. Δείκνυται οὖν ἐντεῦθεν, ὅτι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πάντα ἐμπόδιον εἶναι νομιζόμενα διαβόρησας, καὶ νικήσας, καὶ ὑπερβάς ὁ ἀληθῶς φιλόθεος τοῦ θείου μόνου περιέχεται φίλτρον· Σχοινία γὰρ ἀμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι, ὁ θεὸς φησὶ Προφήτης, καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην.

æternam vitam: videlicet tam acerbæ ac laboriosæ res, ut morbi, penuriæ, ignominie; quam his contrariæ, divitiæ, gloria, laudes et applausus hominum; prætereaque pungens in occulto Satanæ impugnatio, sic rursus, aliter dispositos, in loco memoratorum modo, ponens, reperies: fervido in fide, prudenti, et genere forti subsidia potius et adjumenta res illas easdem esse ad consecutionem

A suro, ut crescat et floreat indultum ipsi a Spiritu orationis donum; quod in de se modice sapientibus libenter et permanenter acquiescit. Hoc enim ipsum, cum charitate et charitatis prole mansuetudine expetierat. Et tunc gratificatur hæc illi Spiritus, et ducet eum veram humilitatem, charitatemque non fictam, quas illa sibi vi poposcit. Sic igitur de cæ-

terro proficiens et perfectus in Domino regno dignus declaratur. Humilis quippe nunquam cadit; quo enim aderet, qui, quantum in ipso est, imo semper loco sub rebus omnibus jacet? quare magna quædam superbia humilitas; magna contra humilitas exaltatio et segura dignitas.

XX. Qui Deum vere amaverunt, neque ob spem regni elegerunt ei servire: quasi mercatores, lucrum; aut operarii, mercedem captantes; sed neque ob metum præparatæ peccatoribus pœnæ; verum in illum uti Deum solum et creatorem proprium affectu inclinati, ex recte conclusa inde ratione consequenter agnoscentes, æquum ac juste debitum esse, ut creaturæ conditori, servi Domino, propter ipsam ejus excellentiam, placere ac gratificari studeant; hoc agunt et conantur sincero piæ voluntatis nisu: cui et parem mentis attentionem merito adjungunt. Etenim ipsis multa est necessaria prudentia, si præcavere velint, ne quotidiana quæ accidunt, impedimenta ipsis sint placendi Deo ista intentionis puritate; siquidem non egestas solum et ignominia, sed et opes et honor tentationes animæ fiunt; quin et ex parte, ipsa consolatio, ipsa illa beata quies ex inhabitantis dono gratiæ complectens animam; nisi se illa tantum boni, mera Dei liberalitate, nullo suo nactam merito, intime sentiat, et multam insuper adhibeat, cum modica sui æstimatione, circumspectionem. Nam sine his, excellens hæc gratia, valde pronum secum affert periculum præbendi ei, quam ornat, animæ occasionem tentationis, et objiciendi profectui ejus obstaculum. Utpote insidiatore malo dæmone, conari solito hujus, qua videt frui animam, prætextu et fiducia nimia gratiæ, sensim relaxare contentionem in ulteriora nitendi, languoremque et neglectum injicere. Atque adeo ipsa gratia, ut secure innoxieque possideatur, exigit in illo qui eam percipit, reverentem quamdam trepidationem, qua in vigiliam acuatur circumspectandi ac disponendi providenter cuncta; ut et donum tantum quanti valet æstimet; et dignos ejus fructus repræsentare studeat. Igitur, non ab afflictionibus solum, sed et a consolationibus periclitatur anima tentari. Et per ambas istas res a conditore animæ probantur; ut his explorationibus manifesto appareat quales sint? mercenariæ ne nundinatrices charitatis, quæstus sui causa Deum amantes; an solum propter se ipsum eum diligant; quod illum, ut est in sua natura propria, citra respectum ad nos, omni dignum amore honoreque sciat. Ut autem negligentem, modicam habenti fidem, et pueriliter adhuc sapienti, impedimento hæc sunt ad

D

regni Dei : *Diligentibus enim Deum* (ait divinus Apostolus) *omnia cooperantur in bonum* ⁵⁸. Ex his igitur apparet, quis demum sit verus Dei amator; is **217** nimirum, qui per cuncta, quæ in hoc mundo putantur obstare, perrupta, victa, calcata, tantum versus Deum amore feruntur, dicentes cum propheta : *Funes peccatorum circumplexi sunt me, et legem tuam non sum oblitus* ⁵⁹.

XXI. Divinus apostolus Paulus exactius et clari-
 rius demonstrare volens, quid vere sit perfectum
 Christianismi mysterium in unaquaque anima cre-
 dente, venire talem animam in hujus experimentum
 docet, per divinam operationem. Quæ scilicet ope-
 ratio est supercælestis luminis in revelatione et
 virtute Spiritus irradiatio. Ne forte quis, in hoc
 errans, putet nihil aliud esse illuminationem Spi-
 ritus, nisi cognitiones vi humani productas intel-
 lectus; et propter istam ignorantiam, et desidiam
 periclitetur, a perfecto gratiæ excidere mysterio.
 Propterea exemplum circumambientis faciem Mosis
 Spiritus gloriæ, ad cognitionis representationem
 haud dubie conformem refert. At igitur : *Quod si
 ministratio mortis litteris deformata in lapidibus,
 fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel
 in faciem Moysi, propter gloriam vultus ejus, quæ
 evacuatur; quomodo non magis ministratio Spiritus
 erit in gloria? Nam si ministratio damnationis in
 gloria est, multo magis abundat ministerium justitiæ
 in gloria. Nam nec glorificatum est quod claruit in
 hac parte propter excellentem gloriam. Si enim quod
 evacuatur per gloriam est; multo magis quod manet
 in gloria est* ⁶⁰. Quod evacuatur, dixit ideo quod
 mortali corpori Mosis circumaffulgeret illa lucis
 gloria. Subjungit : *Habentes igitur talem spem, multa
 fiducia utimur* ⁶¹. Et progressus paulum, ostendit
 immortalem illam Spiritus in apocalypsi gloriam,
 nunc in immortalis, qui latet intus, homine, dignis
 immortaliter et inevacuabiliter resplendere. Ait
 ergo : *Nos vero omnes* (hoc est, per fidem perfectam
 ex Spiritu geniti) *revelata facie gloriam Domini
 speculantes, in eandem imaginem transformamur
 a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu* ⁶².
*Revelata facie, animæ scilicet; et quando reversus
 quis fuerit ad Dominum, tolletur velamen. Domi-
 nus autem Spiritus est* ⁶³. Manifeste igitur per hæc
 monstravit velamen tenebrarum superinjectum
 fuisse animæ, quod ab Adami transgressione cam-
 pum habuit naturam humanam pervadendi. Nunc
 autem per illustrationem Spiritus id auferri e fide-
 libus et vere dignis animabus : quæ et causa Christi
 adventus fuit. Nam Deo complacuit ad talem men-
 suram sanctitatis pertingere eos, qui vere in ipsum
 credunt.

XXII. Ea, de qua dictum est, *Spiritus irradiatio*,
 non solum intellectualium sensuum revelatio est, et
 illuminatio gratiæ; sed substantialis, et subsisten-
 tis lucis in animabus emissio. Nam illud : *Qui dixit de
 tenebris lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus
 nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in*

A KA'. Ὁ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος ἀκριβέστερόν τε
 καὶ τηλαυγέστερον τὸ ἐντελές τοῦ Χριστιανισμοῦ
 μυστήριον ἐκάστη πιστευσῆ ψυχῇ δεδήλωκε, δι'
 ἐνεργίας θείας εἰς πείραν ἵναί· ὅπερ ἐστίν, ἡ ἐπου-
 ρανίου φωτὸς ἐν ἀποκαλύψει καὶ δυνάμει τοῦ Πνεύ-
 ματος ἔλλαμψις· ἵνα μὴ τις τὸν διὰ γνώσεως
 νοημάτων φωτισμὸν τοῦ Πνεύματος μόνον εἶναι
 νομίσας, κινδυνεύσῃ δι' ἀγνοίαν τε καὶ ῥαθυμίαν τοῦ
 τελείου τῆς χάριτος ἀποτυχεῖν μυστηρίου. Διὰ τοῦτο
 καὶ τὸ ὑπόδειγμα τῆς τῷ προσώπῳ Μωσέως περι-
 κειμένης τοῦ Πνεύματος δόξης εἰς παράστασιν ὁμο-
 λογημένην τῆς γνώσεως ἤνεγκεν· φησὶ γοῦν· Εἰ δὲ
 ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν ἐντετυ-
 πωμένη ἐν λίθοις ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ
 δύνασθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀτενίσαι εἰς πρόσω-
 πον Μωσέως διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ
 τὴν καταργουμένην· πόσῳ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ
 Πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ! Εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς
 κατακρίσεως δόξα· πολλῶ μᾶλλον περισσεύσει ἡ
 διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ· καὶ γὰρ οὐ
 δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον, ἐν τούτῳ μέρει ἔνεκεν
 τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης. Εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον
 διὰ δόξης, πολλῶ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ. Καταρ-
 γούμενον εἶρηκε διὰ τὸ θνητῷ σώματι Μωυσέως περι-
 κείσθαι τὴν τοῦ φωτὸς δόξαν. Ἐπάγει· Ἐχοντες οὖν
 ἐλπίδα πολλῇ παρόρησια χρώμεθα. Καὶ προβάς
 μικρὸν ἔδειξε τὴν ἀθάνατον ἐκείνην τοῦ Πνεύματος
 ἐν ἀποκαλύψει δόξαν, νῦν ἐν τῷ ἀθανάτῳ τοῦ ἔσω
 ἀνθρώπου τοῖς ἀξίοις ἀθανάτως τε καὶ ἀκαταργήτως
 ἐλλάμπεσθαι. Φησὶ γοῦν· Ὅμοιως δὲ πάντες, τοῦτ'
 ἐστίν, οἱ κατὰ τελείαν πίστιν ἐκ τοῦ Πνεύματος
 γεννηθέντες, ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν
 Κυρίου ἐναπτριζόμεθα, εἰς αὐτὴν εἰκόνα μετα-
 μορφούμενοι ἀπὸ δόξας εἰς δόξαν καθάπερ ἀπὸ
 Κυρίου Πνεύματος. Ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ, τῷ
 τῆς ψυχῆς δηλαδὴ· καὶ ἡνίκα δὲ ἐπιστρέψῃ τις πρὸς
 Κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. Ὁ δὲ Κύριος τὸ
 Πνεῦμά ἐστι. Φανερώς οὖν διὰ τούτων ἀπέδειξε, κά-
 λυμμα σκότους ἐπιβεβῆσθαι τῇ ψυχῇ, ὅπερ ἀπὸ
 τῆς τοῦ Ἀδάμ παραβάσεως χώραν ἔσχε εἰς τὴν ἀν-
 θρωπότητα παραδῶναι. Νυνὶ δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ Πνεύμα-
 τὸς ἐλλάμψεως περιαιρεῖσθαι τοῦτο τῶν πιστῶν καὶ
 ἀξίων τῷ ὄντι ψυχῶν· δι' ἣν αἰτίαν καὶ ἡ ἔλευσις ἡ
 τοῦ Χριστοῦ γεγένηται· εἰς γινῶ τοιαῦτα μέτρα ἀγιά-
 τητος φθάσαι τοὺς ἐπ' ἀληθείας πιστεύοντας ὑπόδοκῃσεν
 ὁ θεός.

B KB'. Ἡ τοιαύτη, φησι, τοῦ Πνεύματος ἔλλαμψις,
 οὐχ οἷον νοημάτων μόνον ἀποκάλυψις, ἐκτι καὶ φω-
 τισμὸς χάριτος, ὡς περ εἴρηται, ἀλλ' ὑποστατικοῦ
 φωτὸς ἐν ταῖς ψυχαῖς βεβαία καὶ διηνεκῆς ἔλλαμ-
 ψις. Τὸ γὰρ· Εἰπὼν ἐκ σκότους τὸ φῶς λάμψαι,
 ὃ ἔλαμψεν ἐν καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς

⁵⁸ Rom. viii, 28. ⁵⁹ Psal. cxviii, 61. ⁶⁰ II Cor. iii, 7. ⁶¹ II Cor. v, 12. ⁶² Ibid. 18. ⁶³ II Cor. iii, 19.

γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὸ · Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον · τουτέστιν · ἵνα μὴ λυομένη τῆς σαρκὸς ἡ ψυχὴ ἀποσκοπῆται τῷ τοῦ θανάτου τῆς κηλίας καλύμματι · πρὸς δὲ καὶ τὸ · Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου ἔτι, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου · Καὶ τὸ · Ἐξαπόστειλον φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου · αὐτὰ με ὁδηγήσουσι καὶ ἄξουσιν εἰς ἕρος ἁγίόν σου, καὶ εἰς τὰ σκηνώματά σου · ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ · Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, καὶ τὰ λοιπὰ, τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν τοῦ σκοποῦ παρίστησιν.

ΚΓ'. Καὶ τῷ μακαρίῳ δὲ Παύλῳ φησὶ τὸ ἐλλάμψαν ἐν τῇ ὁδοῦ φῶς, δι' οὗ καὶ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἦρται, καὶ μυστήριον ἀλαλήτων ἀκουστῆς γίνεται οὐ νοημάτων τις καὶ γνώσεως φωτισμὸς ἦν, ἀλλὰ δυνάμει τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος καθ' ὑπόστασιν ἐν τῇ ψυχῇ ἔλλαμψις, οὗ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος οἱ τῆς σαρκὸς ὀφθαλμοὶ μὴ διενεγκόντες ἀπετυφλώθησαν, δι' οὗ πᾶσά τε γνῶσις ἀποκαλύπτεται, καὶ πρὸς ἀλήθειαν Θεὸς τῇ ἀξίᾳ καὶ φιλουμένη ψυχῇ γνωρίζεται.

ΚΔ'. Πᾶσα ψυχὴ διὰ σπουδῆς καὶ πίστεως τέλει ἐνδύσασθαι τὸν Χριστὸν ἐντεῦθεν κατὰ δυνάμιν τε καὶ πληροφορίαν χάριτος καταξιωθείσα, καὶ τῷ ἐπουρανίῳ τῆς ἀφθάρτου εἰκόνας φῶτι ἐνωθεῖσα, καὶ νῦν μὲν μυστηρίων οὐρανίων γνῶσιν ἐν ὑποστάσει μνεῖται πάντων · ἐν δὲ γε τῇ μεγάλῃ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ τῇ αὐτῇ ἐπουρανίῳ τῆς δόξης εἰκόνι καὶ τὸ σῶμα ταύτης ἐνδοξασθὲν, καὶ ὑπὸ Πνεύματος, κατὰ τὸ γεγραμμένον εἰς οὐρανοὺς ἀρπαγὲν, καὶ σύμμορφον γενέσθαι τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ καταξιωθὲν καὶ τὴν βασιλείαν αἰώνιον τε καὶ ἀδιόδοχον καὶ τῷ Χριστῷ σύγκληρον ἔξει.

ΚΕ'. Ὅποσον τις ἰδίᾳ σπουδῇ καὶ πίστει Πνεύματος ἁγίου δόξης κεκοινωνήκειν οὐρανόθεν, ἔργοις τε ἀγαθοῖς τὴν ψυχὴν διεκόσμησε, τοσοῦτον ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἄξιον αὐτοῦ γενήσεται καὶ τὸ σῶμα συνδοξασθῆναι. Ὁ γὰρ τις ἔνδον ἀπεθησαύρισε νῦν, τοῦτο πρόεισιν ἔξω τότε · καθάπερ ὁ εἶσω τῶν ξύλων ἐν χειμῶνι καρπὸς, ἔξω κατὰ τὸν ἔαρος καιρὸν γίνεται · ὡς περ δὲ καὶ πρότερον ἐδηλώθη. Τῶν μὲν οὖν ἁγίων ἢ θεοειδῆς τοῦ Πνεύματος εἰκὼν ἀπὸ τοῦ τῶν ἔνδον ὡς περ ἐντυπωθεῖσα, καὶ τὸ σῶμα θεοειδὲς ἔξω καὶ οὐρανόθεν ἀπεργάζεται · τῶν βεβήλων δὲ καὶ ἀμαρτωλῶν τὸ τοῦ κοσμικοῦ Πνεύματος κάλυμμα περιβαλὼν τὴν ψυχὴν, καὶ τῇ τῶν παθῶν εἰδεχθείᾳ σκοτεινὸν, οἳ μοι, τὸν νοῦν καὶ ἀσχήμονα καταστήσαν, σκοτεινὸν ἅμα καὶ τὸ σῶμα, καὶ αἰσχύνης ἔμπλεω πάσης ἔξωθεν ἀποδείξεται.

ΚΣ'. Ὡς περ κατὰ τὴν παράβασιν τοῦ Ἀδάμ θάνατον αὐτοῦ καταψηφισαμένης τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, τοῦτο πρῶτον μὲν ὑπέστη κατὰ ψυχὴν, τῶν νοερῶν αὐτῆς ἀσθητηρίων τῇ στερήσει τῆς ἐπουρα-

A *facie Christi Jesu* ⁶⁴. Et illud : *Illumina oculos meos ; ne unquam obdormiam in morte* ⁶⁵. Hoc est, ne cum solvetur carne anima, obtenebretur mortis malitiæ velo. Illud præterea. *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua* ⁶⁶. Illud quoque : *Emitte lucem tuam et veritatem tuam : ipsa me deducant et adducant in montem sanctum luum et in tabernacula tua* ⁶⁷. Sed et illud etiam : *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine* ⁶⁸. Et reliqua in unam eandemque quam proposui sententiam conspirant.

218 XXIII. Illa item quæ beato Paulo circumfulsisse lux ⁶⁹ dicitur in via, per quam et in tertium cælum elevatus est ⁷⁰, et mysteriorum ineffabilium auditor factus, non intellectualium sensuum et cognitionis illuminatio erat ; sed virtutis boni Spiritus in substantia in anima facta irradiatio : ejus excessum splendoris non ferentes carnis oculi, excæcati sunt ; per quam et omnis scientia revelatur, et ad veritatem Deus dignæ et amatæ animæ innotescit.

XXIV. Omnis anima, quæ per studium et fidem perfectam in virtute et plena certitudine gratiæ, digna facta est quæ Christum indueret jam hinc, et supercælesti incorruptibiles imaginis luci uniretur ; ea nunc quidem cognitione cælestium mysteriorum in substantia, et prout sunt, impertitur ; in magna vero resurrectionis die, eadem illa supercælestis claritatis imagine corpus quoque ipsius glorificatum, et a Spiritu, sicut scriptum est ⁷¹, in cælos raptum : et tanta dignatione honoratum, ut configuretur corpori claritatis ejus, regnum æternum vicissitudine successionum carens, Christo ipsi collega et consor habeat ⁷².

XXV. Quantum quis proprio studio et fide de cælesti claritate Spiritus sancti participaverit, animamque bonis operibus ornaverit ; tanto dignius efficiet corpus suum glorificatione, quæ illi in illam resurrectionis diem reservatur. Quod enim quisque intus nunc condidit, tunc prodibit exterius ; quemadmodum quæ per hiemen in sinu arborum latet vis generativa fructuum, verna temperie se foras exserit ; ut et demonstratum superius est. Impressa ergo mentibus sanctorum dei-formis imago Spiritus, quæ in occulto nunc latet, corpus quoque divina specie induet, et cæleste efficiet ; profanorum vero ac scelestorum, quod nunc mundani spiritus velamen circuminvolvit, deformes stigmatibus criminum, mentesque, heu me ! ipsorum, tenebrosas et fœdas reddit, tunc etiam corpora maculosa, in summum palam dedecus omnium oculis ostendet.

XXVI. Quemadmodum post transgressionem Adami, lata in eum sententia mortis justo Dei optimi judicio, primum executioni mandata est in ejus anima, vere per peccatum jam tum mortua, intel-

⁶⁴ II Cor. iv, 6. ⁶⁵ Psal. xii, 4. ⁶⁶ Psal. cxviii, 18. ⁶⁷ Psal. xiii, 3. ⁶⁸ Psal. iv, 7. ⁶⁹ Act ix, 3. ⁷⁰ II Cor. xii, 2. ⁷¹ I Thess. vi, 16. ⁷² Philipp. iii, 21.

lectualibus ejus sensibus, per privationem cœlestis et spiritalis gratiæ, extinctis, et ad mortuorum similitudinem redactis: posterius vero ad corpus quoque mors pervenit, expletis trahendo mortalem vitam annis triginta supra nongentos: sic et nunc per crucem et mortem Salvatoris humano generi reconciliatus Deus, restituit vere credentem animam adhuc carni devinctam in fruitionem spiritalium luminum et mysteriorum, et intellectuales ejus sensus divina luce gratiæ oculatos reddit; denique ipsum etiam corpus immortalis et incorruptibili circumvestiet claritate.

XXVII. Qui se ab hoc mundo procul tenent, sancte et ex virtutum præscriptis viventes; adhuc tamen velamento perturbationum inumbrati; cui miseræ, propter inobedientiam protoplasti ohnoxii omnes sumus, carnali, inquam, subjecti sensui, quem Apostolus *mortem* merito appellat ⁷³; hi similes sunt hominibus noctu iter agentibus, ad lucem astrorum, quæ sunt Dei præcepta. Quandiu enim nondum perfecte liberati a tenebris sunt, clare omnia perspicere non possunt. Quibus et convenit, labore ac fide, virtuti attendendo, orare Christum **210** solem justitiæ, ut illuminet corda ipsorum, quo possint exacte pervidere cuncta, et spiritalium bestiarum incursum in nos varium atque multiplicem; et incorruptibilis mundi pulchritudines arcanas ineffabilis et decoris et voluptatis, quo scilicet modo valde provectoris in virtute, et quorum cordibus lumen intellectuale radios immisit, talia omnia manifesta et plane perfecta sunt. *Perfactorum enim est, ut beatus ait Paulus, solidus cibus, eorum nempe, qui bonis habitibus exercitatos habent sensus, ad discretionem boni et mali* ⁷⁴. Sed et divinus Petrus ait: *Et vos habentes propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, sicut lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat et lucifer oriatur in cordibus vestris* ⁷⁵. Vulgus autem nihil plane differt ab illis, qui per noctem, omni carentem lumine, ambulant, nec minimo splendore fruuntur; id quod est Verbum Dei, animas eorum illuminare valens; ut fere non dissimiles cæcis sint. Hujusmodi homines sunt materialibus implicati curis, et sæcularium nexibus negotiorum vincti, et neque divino timore firmati, nec ullum curantes exercere beneficiæ aut virtutis cujusdam opus. Etenim quotquot sæcularem utcunque degentes vitam, tamen, uti dictum est, a mandatis sanctis, velut a quibusdam illuminantur stellis, fidei et Dei timori attendentes; hi sane non prorsus comprehensi sunt tenebris, unde et spem salutis habere possunt.

XXVIII. Ut multum inter se differentes viæ ac rationes sunt, quibus ab hominibus colliguntur divitiæ; utique cum alii ex functionibus publicorum magistratum, alii ex mercimoniorum negotiatione

Α νίου καὶ πνευματικῆς ἀπολαύσεως ἀπεσθγκῶτων αὐτῶ, καὶ νεκρῶν ὡσπερ γεγεννημένων · ὕστερον δὲ καὶ ὁ τοῦ σώματος θάνατος μετὰ γὰρ τριάκοντα ἔτη πρὸς τοῖς ἐνεακασίαις ἐπεγένετο · οὕτω νῦν διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου τοῦ Σωτῆρός τῇ ἀνθρωπότητι καταλλαγείς ὁ Θεὸς, ἀποκαθίστησι τὴν πιστεύσασαν ἐν ἀληθείᾳ ψυχὴν ἔτι ἐν σαρκὶ οὔσαν εἰς τὴν τῶν οὐρανίων φώτων καὶ μυστηρίων ἀπόλαυσιν, καὶ τὰ νοερὰ αὐτῆς αἰσθητήρια τῷ θείῳ πάλιν φωτὶ τῆς χάριτος ὀμματοῖ · ὕστερον δὲ καὶ αὐτῷ τῷ σώματι ἀθάνατόν τε καὶ ἀφθαρτόν περιβαλεῖ δόξαν.

KZ. Οἱ τοῦ κόσμου τοῦδε μακρὰν γενόμενοι, καὶ σεμνῶς μὲν καὶ φιλαρέτως πολιτευόμενοι · ἔτι δὲ καλούμενοι τῶν παθῶν ὑποκείμενοι, ὡς διὰ τῆς τοῦ πρωτοπλάστου παρακοῆς ἔνοχοι κατέστημεν πάντες, τὸ σαρκικόν φημι φρόνημα, ὃ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ θάνατος οἰκείως ἐκλήθη · οὗτοι παραπλήσιοί εἰσιν ἀνθρώποις νυκτὸς μὲν βαδίζουσιν, ὑπὸ δὲ τῶν ἀστρῶν, ἅπερ εἰσὶν αἱ τοῦ Θεοῦ ἐντολαί, καταυγαζόμενοις. Οὕτω γὰρ εἰς τέλος τοῦ σκότους ἀπαλλαγείσι, καλῶς ἅπαντα κατοπτεύειν αὐτοῖς ἀδύνατον. Οἷς καὶ προσῆκόν ἐστι, πόνῳ καὶ πίστει πολλῇ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελουμένοις δευθῆναι Χριστὸν τὸν ἥλιον δικαιοσύνης ἐπιλάμψαι ταῖς καρδίαις αὐτῶν, ὥστε δυναθῆναι πάντα πρὸς ἀκρίθειαν ἐπιθεῖν, τὴν τε τῶν νοητῶν θηρίων καθ' ἡμῶν ἐπιθέσειν ποικίλην καὶ παντοδαπὴν οὔσαν, καὶ τὰ τοῦ ἀφθάρτου κόσμου ἀόρητα τὴν ὄψιν, καὶ τὴν ἡδονὴν ἀπόρρητα κάλλη, ὅν γε δὴ τρόπον καὶ τοῖς ἄκροις τὴν ἀρετὴν, καὶ ὡς ἐνεργοῦν ἐν ταῖς καρδίαις νοερὸν φῶς ἔλαμψεν, ἐπίδηλα ταῦτα καὶ καταφανῆ γίνεται · Τελείων γὰρ, ὡς ὁ μακάριός φησι Παῦλος, ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἔξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένων πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ διάκρισιν · ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Πέτρος φησὶν · Καὶ ὑμεῖς ἔχοντες τὸν προφητικὸν λόγον, ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες, ὡς λόχνη φαινόντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὐ ἡμέρα διαυγάσῃ καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. Οἱ δὲ πολλοί, οὐδὲν διενηνόχασιν ἐκείνων τῶν ἐν νυκτὶ φωτὸς παντάπασιν ἀπόρων περιπατούντων, καὶ μηδὲ βραχείας ἀπολαύοντων αὐγῆς, ὅπερ ἐστὶ θεῖος λόγος ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐπιλάμπειν δυνάμενος, ὡς σχεδὸν μὴ ἀνομοίους εἶναι τυφλοῖς. Οὗτοι εἰσι οἱ ταῖς ὀλικάϊς τὸ ὅλον περιποκαῖς καὶ τοῖς βιωτικαῖς ἅμμασι καταδεδεμένοι, καὶ μήτε θείῳ φόβῳ διακρατούμενοι, μήτε τινὰς τῶν ἀγαθοεργῶν μετερχόμενοι. Καὶ γὰρ ὅσοι τῶν βιωτικῶν ἀνδρῶν, ὡσπερ λέλεκται, ὑπὸ ἐντολῶν ἀγίων, ὡς ὑπὸ ἀστρῶν τινῶν διαυγάζονται, πίστει καὶ φόβῳ τῷ τοῦ Θεοῦ προσέχοντες · οὗτοι οὐχὶ καθάπεξ τῷ σκότει περιλαμβάνονται · παρ' ὃ καὶ ἐλπίδα σωτηρίας ἔχειν δύνανται.

KH'. Ὡσπερ ἐκ διαφόρων ἀφορμῶν τε καὶ ἐπιτηδεύματων ὁ ἐν τῷ κόσμῳ τοῖς ἀνθρώποις συλλέγεται πλοῦτος · ὁ μὲν ἐξ ἀρχοντικῶν ἀξιομάτων, ὁ δὲ ἐξ ἐμπορίας, ὁ δὲ ἐκ φιλοπονίας δήπου, καὶ γεωργίας,

⁷³ Rom. vii, 24. ⁷⁴ Hebr. v, 14. ⁷⁵ II Petr. i, 16.

καὶ ἄλλος ἄλλως · τὴν αὐτὴν οἴου μοι καὶ τοῖς πνευματικοῖς εἶναι διάταξεν. Οἱ μὲν γὰρ ἐκ διαφόρων χαρισμάτων, ὡς τὸ τοῦ Ἀποστόλου δηλοῖ · ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα. Οἱ δὲ ἐκ διαφόρων τε δικαιμάτων καὶ ἀρετῶν διὰ μόνον Θεὸν γενομένων, τὸν ἐπουράνιον ἀθροίζουσι πλοῦτον · πλὴν ἄλλ' οὐκ ἄδηλοι καὶ οἱ τὸν χρυσὸν ἀνορύττοντες · οἱ διὰ μακροθυμίας καὶ ὑπομονῆς δηλαδὴ τρέχοντες, καὶ κατὰ μέρος πλουτοῦν τέως τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος ὑπερηδύσης · οὐκ ἄδηλοι δὲ καὶ οἱ καθαπερὶ μίσθιοι, βλάβες ὄντες καὶ νωχελεῖς · οἱ εὐθέως τὸ ἐμπίπτον ὡσπερ ἐσθλόντες, καὶ μὴ μεθ' ὑπομονῆς τὰ μετὰ χεῖρας ἀνύοντες, αἰεὶ γυμνοὶ τε καὶ πένητες περιέρχονται. Καὶ γὰρ οὗτοι πρὸς μὲν τὸ λαβεῖν τὴν χάριν ἐτοιμῶς ἄγαν καὶ θερμῶς ἔχοντες, εὐμετάδλητοι καὶ ἅμα τοῦ ἀφασθαι κορεννύμενοι, ἀψίκοροι δὲ ναρκώδεις περὶ τὸ πονεῖν γνωριζόμενοι, καὶ ἧς ἔτυχον ἀξιοθέντες χάριτος ἀφαιροῦνται. Ἄει ποτε γὰρ ἡ νωθεῖα, καὶ ἀμβλεία, καὶ ἡμελημένη προαίρεσις, ἀσύμφωνος ἐν χάριτι, ἔρημος δὲ ἀγαθῶν πράξεων. Ἀδόκιμος δὲ παρὰ Θεῷ καὶ ἄδοξος καὶ νῦν ἔγνωσται, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ αἰῶνι εὐρεθῆσεται.

et a primo statim gustatu saturi, pigritiæque comperti, ac fugæ laboris, qui debebat adhiberi, exercendo quod acceperunt dono, eo merito privantur, ablata ipsis, qua fuerant beati, gratia. Nunquam enim non socordia, oscitantia, hebes tarditas supine secunda propositi; dissonæ res et in consentaneæ gratiæ fuerunt. Quare qui scatet hisce vitiis, expers operum bonorum, apud Deum reprobus et inglorius, uti jam nunc agnoscitur, sic et in futuro sæculo reperietur.

10'. Παραβάντι τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς ἐκπεσόντι, δυοῖν ὡσπερ ἀλύσει δεδεσθαι συνηκολούθησε · μιᾷ μὲν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ σαρκικῶν ἡδονῶν, πλούτου, δόξης, φιλίας, γυναικός, τέκνων, συγγενείας, πατρίδος, κτημάτων, καὶ ἀπλῶς πάντων τῶν φαινομένων, ἀφ' ὧν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος κατ' οἰκειάν ἡμᾶς προαίρεσιν ἀπολύεσθαι κελεύει. Ἐτέρῃ δὲ ἀδήλω, καὶ γὰρ δέδεται τινι δεσμῷ σκόπου ἢ ψυχῆ πρὸς τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων αὐτῶν, παρ' ὃ μηδὲ δυνατόν αὐτῇ μήτ' ἀγαπῆσαι Θεὸν, μήτε πιστεῦσαι μήτε προσευχῇ χρῆσασθαι καθάπερ ἔχει θελήματος. Πάντων γὰρ ἡ ἐναντιότης ἐν τε τοῖς φανεροῖς ἐν τε τοῖς ἀδήλοις, ἀπὸ τῆς παραβάσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου πάντας ἡμᾶς μέτσει · Ἐπειδὴν οὖν τις ὑπήκοον οὖς τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ παράσχομενος, ἀποστῆ μὲν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ἀποτάξεται δὲ πάσαις ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς; τότε δὴ τῷ Θεῷ προσεδρεύων, καὶ κατὰ σχολὴν αὐτῷ συγγινόμενος, δύναμιν λαμβάνει πρὸς τὸ μαθεῖν. Ὅτι κέρυπται τις ἐν ἀδύτοις καρδίας ἄλλη πάλῃ, καὶ ἄλλος λογισμῶν πόλεμος · καὶ οὕτω παραμένων καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ δεόμενος οἰκτιρμῶν, πίστει αὐτῷ πολλῆς μετὰ γε τοῦ ὑπομένειν συνεπομένης · οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς συνεφαπτομένης, δύναται τῶν ἐνδον ἀπαλλαγῆναι δεσμῶν τε καὶ φραγμῶν ἐκείνων, καὶ τοῦ σκότους τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἀπερ εἰσὶν αἱ τῶν κεκρυμμένων παθῶν ἐνέργειαι · τοῦτον δὲ τὸν πόλεμον διὰ μὲν χάρι-

A alii ex diligenti labore et agricultura rem faciant, alii aliunde: parem mihi tu quoque puta observari posse in rebus spiritualibus rationem et modum. Ex his aliqui locupletantur uxu exercitioque charismatum variorum, ut significat Apostolus verbis illi: *Habentes donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes* ⁷⁶. Alii multiplices exercitatione religiosorum varii generis operum, praxique virtutum ac frequentatione laudabilium in diversa specie officiorum, Dei causa unius obitorum, cælestes ingenti copia congerunt opes. Ne ii quidem in hac parte non insignes sunt, qui aurum infodiunt; longanimitate videlicet et patientia currentes in singulis lucri particulis captandis, ex quibus magni olim conflandi cumuli spe interim bona gaudent. Neque latent nonnulli quasi mercenarii molles iidem ignavique, qui statim veluti devorant quodcumque bonum ipsis in manus incidit, cum multa exinde deberent in usum secuturi temporis, solerti cum patientia tractatione maturare; hinc sit, ut nudi semper egentesque circumeant. Etenim tales ad capiendam quidem gratiam parati et ardentur sunt cupidi; mox tamen facile mutabiles,

XXIX. Transgresso Dei mandatum homini, et ex beata paradisi dejecto statione, duabus ex hoc contigit quasi catenis ligari. Prior est, qua devincitur nexu sensibili cum negotiis sæcularibus, carnalibus voluptatibus, divitiis, existimatione, amicitia, uxore, liberis, cognatione, patria, possessionibus, et ut uno cuncta complectar verbo, cum omnibus quæ **220** hic cernuntur; a quibus Dei sermo nos juxta propriam professionem abjungit præcipit. Altera est catena in arcano astringens. Etenim vinculo quodam tenebrarum anima ligatur ab ipsis spiritibus nequitiae; quo fit, ut non possit neque amare Deum, nec credere, nec oratione uti, quemadmodum vellet. Omnino enim hæc, quam experimur, adversantium oppositio, tam in palam apparentibus, quam in intus abstrusis, ex transgressione primi hominis in nos omnes transiit. Quando igitur quis obedientem aurem verbo Dei præbens, abjunxerit quidem se a sæcularibus negotiis, renuntiaverit autem cunctis carnalibus voluptatibus; tunc ille Deo adhærens, et per otium cum eo conversans, virtutem accipit ad descendendum, latere in adytis cordis aliam luctam, et aliud cogitationum bellum; et sic permanens, ac Christi miserationes implorans, fide ipsum multa, postquam sustinuerit, sequente, quin et Dei impulsu cooperante, potest interioribus liberari vinculis, et maceria illa tenebrarum, quam obmoliuntur ipsi spiritus nequitiae, qui sunt occulte rebellantium in nobis appetituum

⁷⁶ Rom. XII, 6.

motus et conatus. Hoc autem bellum, per gratiam Christi et virtutem, possumus vincendo finire. Sine Deo vero adjuvante, et per se ipsum, liberare se quemquam, quoad lucta, quæ ipsi est cum cogitationibus expeditus fuerit, est impossibile; renuere tamen et non condelectari, possibile.

XXX. Si quis rebus mundi hujus et variis teneatur vinculis, idemque feratur motibus appetituum inordinatorum, procul is sane aberit, ut cognoscat quod diximus, esse quamdam occultam aliam luctam, et bellum in arcano aliud. Sat enim et abunde gratulandum fuerit, si quis se adjunxerit ab apparentibus cunctis, et carnales prorsus voluptates abdicaverit, Dominoque adherere cœperit, ac intelligere queat penitus intra nos habitantem perturbationum ex pravis affectibus luctam, et occultum in nobis bellum. Nisi enim in eum, quem diximus modum, cuncta comparata sint, haud utique ex omnibus animæ viribus, et totus ex toto quis adherere Deo, sincero affectu decernet. Neque cognoscet arcanos istos in prava tendentium appetituum insultus, et vincula quæ intra sunt; sed periclitatur eo erroris labore, ut vulneribus transfixus, et morbis affectus, quos ultro fovet, perfecte tamen putet se valere. Ei autem qui concupiscentias et gloriam contempserit, primum quidem posse datur ea quæ diximus cognoscere; deinde precepto Christum eum fide, et arma Spiritus e cœlis adepti, lorica scilicet justitiæ, galeam salutis, scutum fidei, et gladium Spiritus, facile fit, totas illas adversas debellare acies.

XXXI. Innumerabiles hosti nostro insunt nocendi artes, avellere nos a charitate in Christum conanti. Aut enim intus afflictiones, per Spiritus nequitiae in animam immittit; aut cogitationes obscœnas et nefandas producit, patrum olim flagitiorum memoriam refricans; interdum et satagens injicere tædium, suggestionesque desperationis inserens, salute eam potiri non posse; ita quidem ut cogitationes istas ex anima per se ipsa ultro enatæ videantur; non autem ab alieno spiritu maligne subseminatæ, utpote qui cupit latere. Aut igitur hæc agit, aut labores corporeos immittit; aut variis excogitatis modis procurat, contumeliis bonos affici ab hominibus. At quanto acerbius malignus hostis hæc in nos ignea jaculatur tela; tanto nos instantius convenit spei suspensas ex Deo magis magisque habere rationes; certo utique persuasos, divina nobis talia permitti voluntate, quæ unum id spectat, ut amantes Dei animæ tot exploratæ probationibus, manifesto monstrent se eum in veritate diligere.

XXXII. Anni mille hujus ævi, mundo incorruptibili et æternitati comparati, ea illi fere proportionem respondent, qua ut si quis ex universa arena unum granum accipiat. Considerationem et hanc institue; concessum tibi esse supremum in omnes terras imperium cum plena et securâ possessione omnium thesaurorum. Faciamus præterea, quum illud regnum incœpisse statim a primo rerum

Α τος Χριστοῦ καὶ δυνάμει δυνάτοί γινόμεθα καταργεῖν. Ἄθεοι δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ ῥύσασθαι τινα ἑαυτὸν μέχρι τοῦ καὶ τῶν ἐκ τῶν λογισμῶν ἀπηλλάχθαι πάλης, ἀδύνατον· τὸ δὲ ἀντιλέγειν καὶ μὴ συνήθεσθαι, δυνατόν.

Δ'. Εἴ τις τοῖς πράγμασι τοῦ κόσμου τούτου, καὶ τοῖς ποικίλοις ἐνέχοιτο δεσμοῖς, τοῖς τῆς κακίας τε συναπάγοιτο πάθει, πολλοῦ γε καὶ δεῖ γινώσκειν, ὡς φθάσαντες ἔφημεν, εἶναι τινα πάλιν ἄλλην καὶ πόλεμον ἐν τῷ ἀφανεί ἕτερον. Ἀγαπητὸν γὰρ ἵνα λύσας τις ἑαυτὸν πάντων φαινομένων, καὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν ἀποστήσας, τῷ Κυρίῳ τε προσεδρεύειν ἀρχόμενος, ἐπιγνώσκει δυνήθη, τὴν ἔνδον οἰκουροῦσαν τῶν παθῶν πάλιν, καὶ τὸν ἐν ἡμῖν κρυπτὸν πόλεμον. Εἴ γὰρ μὴ, ὡς ἔφημεν, ταῦτα γένηται, οὐ παρ' ὅλης ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ ὅλος ἐξ ὅλου τις προσεδρεύειν τῷ Θεῷ στέρξειεν, οὐδ' ἐπιγνώσκει τὰ ἀπόρρητα ταῦτα τῆς κακίας πάθη, καὶ τοὺς ἑσῶ δεσμούς· ἀλλὰ κινδυνεύει τραύματα ἔχων καὶ ἀφανῆ πάθη περιθάλπων, ὑγιαίνειν οἴεσθαι, καὶ νοεῖν· τῷ δὲ γε ἐπιθυμίας καὶ δόξης ὑπεριδόντι, πρῶτον μὲν ἐπιγνώσκει ταῦτα δυνατόν γίνεται, ἔπειτα δὲ δεηθέντι Χριστοῦ μετὰ πίστεως, καὶ ὅπλα λάβοντι ἐξ οὐρανοῦ τὰ τοῦ Πνεύματος, τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, καὶ τὴν Πνεύματος μάχαιραν, ταῦτα καταπαλαῖσαι.

ΑΑ'. Μυρίαὶ τῷ ἀντικειμένῳ αἱ μηχαναὶ καθ' ἡμῶν, τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀγάπης ἀποσπᾶν πειρωμένῳ. Ἡ γὰρ ἔνδον θλίψις διὰ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων τῆ ψυχῆ ἐπάγει, ἢ λογισμοὺς μισαροῦς τε καὶ ἀθεμίτους ταύτης κατασκευάζει, τῶν προτέρων ἀμαρτημάτων τὴν μνήμην ἀνασκαλεύων, ἅτε χάυνωσιν αὐτῇ ἐνθεῖναι βουλόμενος, καὶ λογισμοὺς ἀπογνώσεως ἐμβάλλειν, ὅτι δὲ οὐ δυνατόν αὐτῇ σωτηρίας τυχεῖν· καὶ ὡς τοὺς λογισμοὺς τούτους παρ' ἑαυτῆς ὅλως τῆς ψυχῆς γεννώσης, καὶ οὐχὶ πνεύματος ἀλλοτρίου κακῶς αὐτοὺς ὑποσπείραντος, καὶ βουλομένου λανθάνειν. Ἡ τοίνυν ἐκεῖνα ποιεῖ, ἢ πόνους σωματικοὺς ἐπάγει. Ἡ ὀνειδισμοὺς καὶ θλίψεις τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἐπινοεῖ· ἀλλ' ὅσον ὁ πονηρὸς τὰ πεπυρωμένα ταῦτα βέλη καθ' ἡμῶν ἀφίησι, τοσοῦτον ἡμᾶς προσήκει τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος μᾶλλον ἐξηφθαί, ἀκριβῶς εἰδότας, ὅτι τοῦτο αὐτῷ θέλημα· τὸ τὰς ἐρωτικῶς ἐχούσας αὐτοῦ εἰς δοκίμιον δοῦναι ψυχὰς, εἰ ἐξ ἀληθείας αὐτὸν ἠγαπήκασι.

ΑΒ'. Χίλια ἔτη τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀφάρτην κόσμῳ καὶ αἰῶνι παραβαλλόμενα τοιοῦτό τί εἰσιν, ὡς εἴ τις ψάμμον μίαν τῆς ὅλης ψάμμου τῆς θαλάσσης λάβοι. Σκέψαι δὲ μοι καὶ τὸν τρόπον τοῦτον· ἔστω γὰρ ἐξεῖναι σοι μόνῳ μὲν γενέσθαι βασιλεῖ πάσης τῆς γῆς· μόνῳ τῶν θησαυρῶν ἀπάντων δεσπότης τῆς οἰκουμένης. Θῶμεν δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ εἶναι παραγωγῆς, ἀρχὴν καὶ σοι γε-

νέσθαι τῆς βασιλείας ὅρον δὲ ταύτης εἶναι τὴν τῶν φαινομένων τούτων καὶ τοῦ κόσμου παντὸς ἀλλοίωσίν τε καὶ μεταποίησιν. Τί οὖν; αἰρέσεώς σοι δοθείσης, ἡμειψας αὐτὴν τῆς ἀληθινῆς καὶ βεβαίας, καὶ οὐδὲν οὐδόλως ἐχούσης παροδικὸν καὶ λυόμενον; Οὐκ ἂν ἔγωγε φαίην, εἰ σοι τὸ κρίνον εἶχε καὶ καλῶς ἐσκέπτου περὶ τῶν σῶν. Τί γὰρ κέρδος, φησὶ, τῷ ἀνθρώπῳ, εἰ τὸν κόσμον ὅλον κερδήσας, ζημιθῆ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἧς οὐδ' εἶναι τι ἀντάλλαγμα μεμαθήκαμεν; ἐπεὶ καὶ παντὸς τοῦ κόσμου καὶ τῆς κατὰ κόσμον βασιλείας αὐτὴ μόνη καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ τιμιωτέρα πολλῶν, μήτοι γὰρ ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία τιμιωτέραν δὲ κατὰ τοῦτο τὴν ψυχὴν εἶναι, φημέν, καθ' ὃ μὴ ἐπ' οὐδὲν ἄλλο τῶν ὄντων ἠυδόκησεν ὁ Θεὸς τοῦ Πνεύματος τῆς ἰδίας φύσεως ἔνωσιν θεοῦ καὶ κοινωνίαν· οὐκ οὐρανῶν, οὐκ ἡλίου, οὐκ ἀστρῶν, οὐ θαλάττης, οὐ γῆς, οὐκ ἐτέρων τινῶν κτίσει τῶν ὁρωμένων, ὅτι μὴ τῷ ἀνθρώπῳ μόνῳ· ἢ καὶ τῶν κτισμάτων αὐτὸς ἠγάπησε τῶν οἰκείων. Εἰ οὖν τὰ μεγάλα ταυτὶ τοῦ κόσμου, πλουτόν φημι τοσόνδε καὶ βασιλείαν τῆς γῆς ἀπάσης ὑφ' ἐνὶ μόνῳ κειμένην, οὐκ ἂν ὀρθῶς κρίναντες τῆς αἰωνίου ἡλλάξαμεν βασιλείας, τί παθόντες οἱ πλείους φαύλων αὐτὴν καὶ τῶν τυχόντων τιμῶνται πραγμάτων· οἷον ἐπιθυμίας τινὸς, δόξης ὀλίγης, κέρδους μετρίου, καὶ τῶν τοιούτων; ὅπερ γὰρ τις τοῦ αἰῶνος τούτου φιλεῖ, καὶ ἢ δέδεται, ἐκεῖνο πάντως καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν ἀλλάττεται βασιλείας· καὶ τὸ χαλεπώτατον, ὅτι καὶ Θεὸν ἠγεῖται τοῦτο· καθὼς πού λέλεκται, ὅτι ἢ τις ἠττηται, τούτῳ καὶ δεδοῦλωται. Χρὴ οὖν ὅλον ὅλῳ δι' ὅλου τῷ Θεῷ προσδραμεῖν, ἀναρτῆσαι τε ἑαυτὸν καὶ σταυρῶσαι ψυχῇ καὶ σώματι διὰ πασῶν παρευόμενον τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τῶν ἀγίων.

tur, id omnino, quantum in ipso est, cum cælorum regno commutat; quin, quod longe est capitalius, et id Deum suum facit. Sicut alicubi scriptum est: *A quo quis victus est, ei mancipatur*⁷⁸. Oportet igitur totum ex toto hominem ad Deum totum confugere, illum amplecti, ex eo pendere, ipsi animam et corpus, quasi clavis cruci configere, incedentem per omnia sancta ejus mandata.

ΑΓ'. Εἶεν· ἄρα δὲ σοι καὶ δίκαιον εἶναι δοκεῖ, τὴν μὲν φθαρτὴν αὐτὴν δόξαν, καὶ τὴν ἐφήμερον βασιλείαν, καὶ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα τῶν ἐπικαίρων, πόνων καὶ ἰδρώτων πολλῶν, τοῖς ὀρεγομένοις αὐτῶν περιγίνεσθαι· τὸ δὲ σὺν Χριστῷ ἀπέραντα βασιλεύειν, καὶ τὸ τῶν ἀνεκκαλήτων ἐκείνων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, τοῦτο δὲ οὕτως καὶ ῥᾶδιον εἶναι, ὡς πόνων ἐκτὸς καὶ καμάτων κατορθοῦσθαι τῷ βουλομένῳ;

ΑΔ'. Τίς ἡ οἰκονομία τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ἢ τίς ἡμῶν φύσεως πρὸς ἑαυτὴν ἐπάνοδος καὶ ἀποκατάστασις; Ἀπέδωκε γὰρ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸ τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ ἀξίωμα, πρὸς δὲ καὶ κληρονομίαν αὐτῷ οὐρανίαν, ἣ θείας καὶ μεγάλης τῷ ὄντι χάριτος τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἐδωρήσατο· ἐξαγαγὼν τε αὐτὴν ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ σκότους, δι' ἧς ἐλθόντι, καὶ ἐν ἧ κρούσαντι δυνατὸν ἐντὸς γενέσθαι τῆς βασιλείας· Αἰτεῖτε, γὰρ φησὶ, καὶ δοθή-

A ortu, ac terminum ejus fore consummationem ultimam sæculi, et rerum modo apparentium expectatam aliquando mutationem. Quid ergo? num opinione tibi data eligendi, utrum malles ex istis duobus regnis, præoptares hoc terrenum in mundi fine desitutum, præferens id illi cælesti alteri, vero, solido et permanenti regne? Haud equidem crediderim, si utique sapias, et æquo rectoque judicio de re tua tanta statuas. *Quid enim* (ait Veritas) *prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur*⁷⁷. Pro qua nihil par in commutationem dari posse didicimus, quandoquidem et mundo ipso toto, et qualicumque mundano regno, sola per se ipsam anima pretiosior multo est; nedum ut comparari cum iis possit cælorum regnum. Inde autem pretiosiorē cunctis dicimus animam, quod solam illam inter omnes inferiores creaturas dignam Deus judicavit, cui suum propriæ naturæ Spiritum intime unitum penitus inderet et communicaret; quod non cælo, non soli, non astris, non mari, non terræ concessit; non alii denique visibilium creaturæ ulli præterquam uni homini; quem vice omnium a se conditorum in partem quasi propriam sibi seposuit, sibique applicuit, eo contentus. Si ergo hæc quæ maximi fiunt in mundo, divitiæ, dico; amplæ, et terræ totius imperium in monarchæ unius pleno arbitrio positum haudquaquam, recte judicantes, cum æterno commutarem regno; quæ dementia plurimorum est, quos quotidie videmus vilibus illud et mediocris, etiam vulgari æstimatione, pretii rebus posthabere, puta, cupiditati cuiquam, exiguæ laudi, lucra non magno, et similibus? Enimvero quod quis in hoc mundo diligit, cuique deligitur,

pretii rebus posthabere, puta, cupiditati cuiquam, exiguæ laudi, lucra non magno, et similibus? Enimvero quod quis in hoc mundo diligit, cuique deligitur,

XXXIII. Hæc sint ita. Cæterum idem utique justum arbitraris, corruptibilem istam gloriam, et desitutum regnum, aliaque, quotquot sunt ejus generis caducarum rerum, illa concupiscentibus contingere multis empta laboribus et sudoribus; æquumne tamen censes, æternum consortium regni Christi, et inenarrabilium illorum adeptionem bonorum, gratis quiddam esse parabile; ac facilitate summa, citra laborem contentionemve ullam cuivis volenti evenire?

XXXIV. Quod consilium quæve ratio est adventus Christi: quisve naturæ nostræ ad se ipsam reditus, et in integrum restitutio? Reddidit enim Christus humanæ naturæ ablatam ipsi prius dignitatem Adami protoplasti; prætereaque donavit hæreditatem ipsi cælestem: o vere divinam et magnam boni Spiritus gratiam! Educens vero ipsam ex carcere tenebrarum viam etiam vitæ et januam monstravit, per quam cum transit, et ad quam cum

⁷⁷ Matth. xvi, 26. ⁷⁸ II Petr. ii, 19.

pulsat, potest in interiora regni penetrare : *Petite enim, ait, et dabitur vobis; pulsate et aperietur vobis*⁷⁹. Per illam portam nemini eorum, qui volunt, impossibile est, suæ ipsius animæ invenire libertatem, **222** nec eam convenientes ipsi recipere cogitationes, et cum Christum secum possidet habitantem, locupletem esse, eoque veluti sponso frui per communicationem boni Spiritus. Vide ineffabilem charitatem Domini adversus hominem, ad sui ipsius imaginem conditum.

⁷⁹ Matth. vii, 7.

ἄσεται ὑμῖν κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται. Διὰ ταύτης τῆς θύρας οὐδενὶ τῶν βουλομένων ἄπορον τὴν ἐλευθερίαν τὴν ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐφευρεῖν, ἐκείνην τε τοὺς ἰδίου ἀπολαβεῖν λογισμοὺς, καὶ πλουτῆσαι Χριστὸν σόνοικον, καὶ ὡς νομφίω αὐτῷ κατὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος χρῆσασθαι. Ἴδε ἀγάπην ἄρρητον Δεσπότης πρὸς τὸν ὅπ' αὐτοῦ γενόμενον κατὰ τὴν εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ ἄνθρωπον.

S. MACARII ALEXANDRINI

ABBATIS NITRIENSIS

REGULA AD MONACHOS⁽¹⁾

I. Milites ergo Christi sic taliter suos debent componere gressus, charitatem in se perfectissimam continentes : *Deum ex tota anima diligere, et ex toto corde, et ex tota virtute sua*¹.

II. Invicem inter se perfectissimam sectantes obedientiam, pacifici, mites, moderati, non superbi, non injuriosi, non susurrone, non irrisores, non verbosi, non præsumptuosi, non sibi placentes, sed Deo cui militant Christo ; non blasphemiam sectantes, nec dicentes quidquam præter quod bonum est : ad obsequium non pigri, ad orationem parati, in humilitate perfecti, in obedientia præcincti, in vigiliis instantes, in jejuniis hilares.

III. Nullus se alio justiore arbitretur ; sed unusquisque omnibus se inferiorem contemnat : *Quia qui se exaltat, humiliabitur ; et qui se humiliat, exaltabitur*².

IV. Præceptum senioris ut salutem suscipias : non murmurando ullam operam facias : non responsionem contra præceptum usurpes.

V. Non te extollas, aut magnifices aliquam utilem operam fecisse : non in acquirendo aliquid lucri congaudeas, aut in damno contristeris.

VI. Non te familiaritas ulla sæcularis trahat ; sed tota delectatio tua in cellula demoretur. Cellam ut paradisum habeas ; fratres tuos spirituales ut æternos confidas habere parentes.

VII. Præpositum monasterii timeas ut dominum, diligas ut parentem. Similiter quoque omnes oportet diligere fratres, cum quibus etiam te confidis videre gloriam Christi.

¹ Marc. xii, 30. ² Luc. xiv, 11. ³ Eccli. vii, 16. ⁴ Philipp. ii, 14.

(1) Post hanc inscriptionem sequitur altera in edito Holsteniano, ex ms. codice, ut videtur, desumpta, quæ sic se habet : *Incipit regula S. Ma-*

VIII. *Non oderis laboriosam operam*³ : otium quoque ne sectatus fueris. In vigiliis confectus, in opere justo affectus, ambulans quasi dormitans lassus ad stratum tuum venias, et cum Christo requiescere te credas.

IX. Cursumque monasterii super omnia diligas. Qui vero sæpius orare voluerit, uberiores inveniet misericordiam Christi.

X. Matutinoque dicto ita meditationem habeant fratres usque ad horam secundam : si tamen nulla causa exstiterit, qua necesse sit etiam prætermissa meditatione aliquid fieri in commune.

XI. Post horam vero secundam unusquisque ad opus suum paratus sit usque ad horam nonam, ut quidquid injunctum fuerit, *sine murmuratione perficiat*⁴, sicut dicit sanctus Apostolus.

XII. Si quis autem murmuraverit, vel contentiosus exstiterit, aut referens in aliquo contrariam voluntatem præceptis ; digne correptus secundum arbitrium senioris vel modum culpæ, tandiu obstineat, quandiu vel culpæ qualitas poposcerit, vel se poenitendo humiliaverit, vel emendaverit ; ita ut correptus non audeat usquam recidere.

XIII. Si quis frater, vel qui in oratorio sunt, vel qui per cellulas consistunt, quicumque ejus errori consenserit, culpabilis erit.

XIV. Ad horam vero orationis dato signo non statim prætermisso omni opere quod agit, paratus fuerit, foras excludatur, ut erubescat ; quia nihil orationi præponendum est.

XV. Operam Deo dabunt singuli fratres tempore quo Missæ in vigiliis observandis fiunt, quando

carii, qui habuit sub ordinatione sua quinque millia monachorum.